

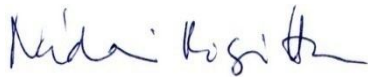
VINÁR KÖZSÉG

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

- véleményezési dokumentáció -

A TERV ELKÉSZÍTÉSÉBEN KÖZREMŰKÖDŐK NÉVSORA

Nádai Brigitta

okl. táj- és kertépítész mérnök,
településrendezési vezető tervező,
környezetrendezési szakmérnök
tervezői jogosultság és névjegyzéki szám:
TT/1T, TK 01-5049

Rácz Bálint

okl. településmérnök
egyéni vállalkozó
tervezői jogosultság és névjegyzéki szám:
TT 13-1686

Schild Dorottya

jogi szakokleveles településmérnök
egyéni vállalkozó
tervezői jogosultság és névjegyzéki szám:
TT 13-1680

Régészet:

Dr. Belényesy Károly

régész, örökségvédelmi szakértő
Régész diploma száma: 660/99 (ELTE-BTK)
Szakértői engedély száma: 15-016

2024. november

Tartalom

1	ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT	5
1.1	A település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok	5
1.2	Tájhasználat, domborzati viszonyok	6
1.3	A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)	7
1.4	A település régészeti örökségének felmérése.....	8
1.5	A védett műemléki értékek települési értékleltára	8
1.5.1	A világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek.....	8
1.5.2	Az országos építészeti örökség elemei.....	9
1.5.3	A védetté nyilvánított és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek	14
1.6	A helyi építészeti örökség települési értékleltára.....	15
1.6.1	Településszerkezet, telekstruktúra	15
1.6.2	Utcakép.....	17
1.6.3	Egyéb település karakter elemek	18
1.6.4	Táj- és kertépítészeti alkotások, egyedi tájértékek.....	23
1.6.5	Szobrok, képzőművészeti alkotások, utcabútorok.....	24
2	KIINDULÓ ADATOK A TOVÁBBI TERVEZÉSI FELADATOKHOZ	29
2.1	A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése.....	29
2.2	A 2.1. pontban szereplő változások hatásai	29
3	ÉRTÉKVÉDELMI TERV.....	30
4	ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY RÉGÉSZETI MUNKARÉSZ	31
4.1	Jogszabályi környezet	31
5	KÉPEK.....	45
6	ÉRTÉKLELTÁR	52

ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY

A kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény 85/A. § (1) és (2) bekezdése értelmében:

"(1) Örökségvédelmi hatástanulmányt kell készíteni a település településfejlesztési koncepciójának kidolgozása során. Ha a településfejlesztési koncepció készítésekor nem készült, vagy a rendezés alá vont területre nincs örökségvédelmi hatástanulmány, vagy van, de az tíz évnél régebbi, akkor azt a rendezés alá vont területre el kell készíteni. Nem kell örökségvédelmi hatástanulmányt készíteni, ha az Étv. 8. § (2) bekezdése szerinti véleményezési eljárásban az illetékes államigazgatási szerv véleménye szerint a rendezés alá vont terület örökségvédelmi szempontból nem érintett.

(2) Az örökségvédelmi hatástanulmányban megfogalmazott értékvédelmi terv szerint kell meghatározni az örökségvédelemmel érintett területekre vonatkozó településfejlesztési és településrendezési eszközöket."

Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésének célja a településrendezéssel kapcsolatos örökségvédelmi hatások felmérése és az örökségvédelmi értékek megóvására történő javaslattétel.

Külsővat községnek 2006-ban készült utoljára kulturális örökségvédelmi hatástanulmánya.

Jelen dokumentáció a 68/2018. (IV. 9.) Korm. Rendelet 14. mellékletében (A települési örökségvédelmi hatástanulmány tartalma) meghatározott tartalom szerint tartalmazza az örökségvédelmi hatástanulmány szükséges munkarészeit. A hatástanulmányhoz kötődő régészeti helyszíni felmérések 2024. júliusában történtek, így a dokumentáció jellemzően az akkori állapot rögzítését tartalmazza.

Az örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésében felhasznált források:

- Vinár Község Önkormányzata Képviselő-testületének 13/2017. (XII.18.) önkormányzati rendelete a településkép védelméről (TKR)
- Vinár Településképi Arculati Kézikönyve (TAK), 2017
- Kulturális Örökségvédelmi Hatástanulmány Vinár, 2006
- Vinár község hivatalos honlapja – www.vinar.hu

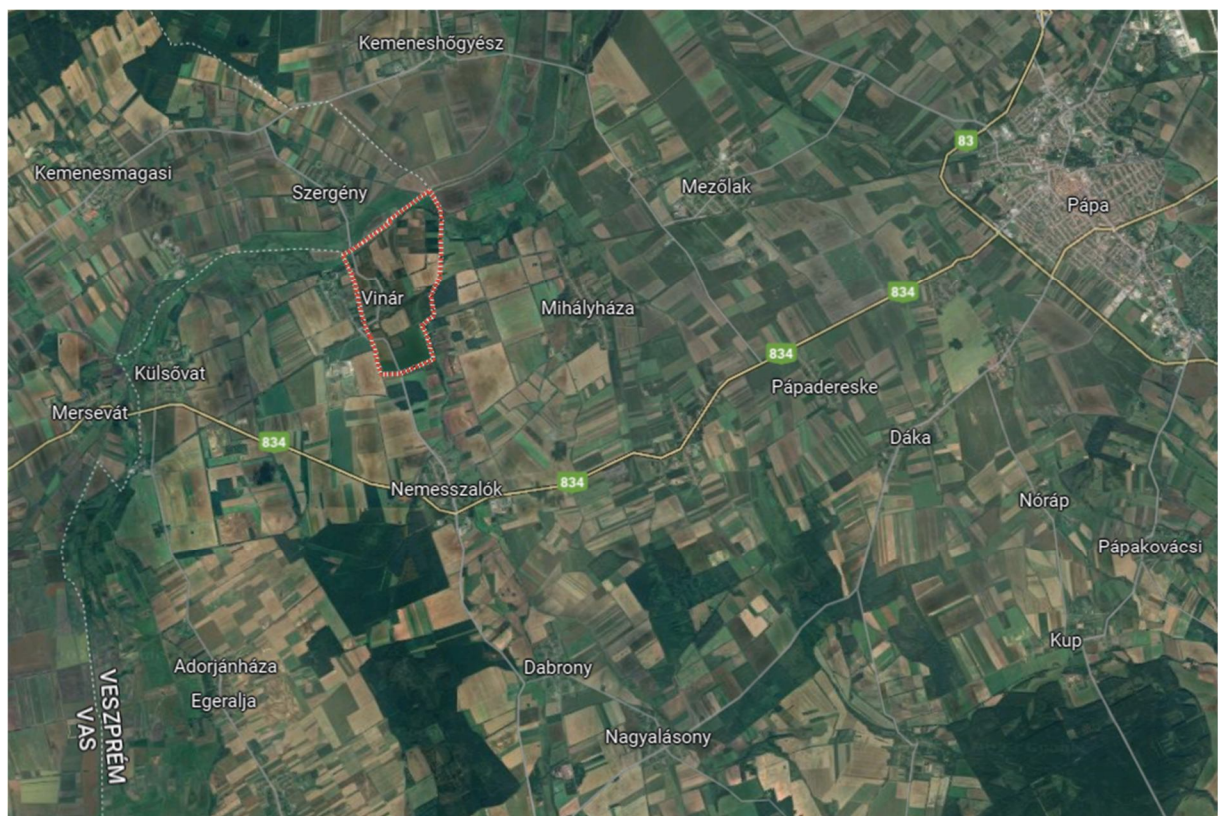
1 ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT

1.1 A település helye a településhálózatban, térségi kapcsolatok

Vinár a Közép-Dunántúli régióban, Veszprém vármegyében, azon belül pedig a Pápai járásban fekszik. Szomszédos települése észak felől Szergény, kelet felől Mihályháza, dél felől Nemesszalók, nyugat felől pedig Marcalgergelyi, utóbbi községgel szinte összeépült. Közigazgatási területe északkeleten, pontszerűen érintkezik még Kemeneshőgyész határával is. Pápától mintegy 21 kilométerre nyugatra, Celldömöltkől pedig 17 kilométerre keletre helyezkedik el, a Marcal folyó árterében. Határában éri el a Marcalt a Hajagos-patak.

A településen annak főutcájaként végighúzódik észak-déli irányban a 8411-es mellékút, ezen érhető el Devecser térsége és északi szomszédai irányából is. Az ország távolabbi részei felől Pápa vagy Celldömölk érintésével közelíthető meg, a két várost összekötő 834-es főúton, amelyről Nemesszalók központjában kell letérni északnak a 8411-es útra.

A hazai vasútvonalak közül a települést a MÁV 10-es számú Győr–Celldömölk-vasútvonala érinti, amelynek egy megállási pontja van itt. Vinár vasútállomás a község déli szélén helyezkedik el, a 8411-es út mentén, Pápától számítva a harmadik megálló.

Vinár község elhelyezkedése (Forrás: Google Maps)

1.2 Tájhasználat, domborzati viszonyok

Vinár a Marcal-völgy kistáj északi részén helyezkedik el. A tágabb térség a Marcal nagyobb részt alacsony-, kisebb részt magasártéri helyzetű völgy síkja Kisvásárhely és Marcaltő között. A felszín délről 140 méterről ereszkedik északra 120 méterig. Kamondtól a Marcalt párhuzamos belvízi csatornák kísérik és tagolják a völgytalpat. A csatornahálózat sűrűsége meghaladja az 1 km/km²-t. A domborzat kismértékű szintkülönbsége is érezhetően hat a gazdasági hasznosításra.

A község belterülete a Marcal völgye fölött néhány méterrel elhelyezkedő kisebb homokháton fekszik, aminek tengerszint feletti magassága 125-132 mBf között van. A homokhát felszíne a Marcal völgyének talpától számítva 3-10 m-rel van magasabban. A községet keletről a Hajagos-patak völgye, északról a Marcal völgye határolja.

Vinár területe a völgytalp nagyobb részt jelenkori öntésiszappal, helyenként lápi és réti agyaggal van kitöltve. A peremeken kavics is előfordul. Ezek alatt kis mélységben már iszapos-agyagos-homokos pannóniai rétegek vannak, melyek között kevés a jó víztározó.

Talajadottságait tekintve a Marcal-völgyre a folyó allúviumán képződött réti- és lápos réti talajok jellemzőek. A Hajagos-patak mentén mocsári és ártéri erdőtalaj jellemző. A térszín emelkedésével megjelennek az erdőtalajok, túlnyomórészt barna erdőtalajok. Ramann-féle, illetve a felszínhez közeli kavicsrétegnél, ahol a durva vázrészek a meghatározóak agyagbemosódásos barna erdőtalaj a jellemző.

A település teljes egészében a Marcal jobb oldali vízgyűjtő területe, részben a folyó ártere, amelyet a Marcallal párhuzamosan futó mellékcsatornák is tagolnak. Nyugat felől a már Vas megyében található Szergényi-övérek, keletről a Veszprém megyei mellékcsatornák folynak vele párhuzamosan. Segítségükkel a Marcal árvizeit gyorsan le tudják vezetni. A település közigazgatási területét északnyugat-délkeleti irányban átszeli a Hajagos-patak.

A tájhasználat vagy földhasználat alatt a természeti táj által kínált erőforrások ember általi használatát, vagyis a vizsgált területen kialakult művelési ágakat és azok arányait értjük. A tájhasználat tehát elsősorban azt mutatja meg, milyen antropogén hatások hatnak a természeti tájra. A természetföldrajzi adottságok, a területhasználat szerkezete és módja együttesen felszínborítási kategóriákat hoznak létre.

A település külterületén a következő tájhasználatok jellemzőek:

A külterület jelentős részét nem-öntözött szántóföldek alkotják. A település belterületén inkább a telkek hátsó részén található erdős/fás állomány. Külterületen, a közigazgatási terület ÉK-i részén foltokban jelenik meg erdőterület (jellemzően telepített erdő-akácos) illetve a vasút D-i oldalán és a Marcal valamint a Veszprém megyei csatorna mentén figyelhető meg erdősáv. Kisebb területeken rét/legelő/kaszáló tájhasználat is megjelenik legtöbbször a vízfolyások mentén. Ipari terület nem található a település közigazgatási területén.

Az eredeti természeti adottságokat az emberi tevékenység jelentősen módosította történelme során. Az 1990 és 2018 között bekövetkezett felszínborítási ágazatváltások szerint táji szinten nem módosult az összesített antropogén hatáserősség.

1.3 A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag)

Már 1221-ben is megjelent a település neve a II. András király által elrendelt Pannonhalmi Apátság birtokainak összeírásában, „Winar” birtokként, 1324-ben pedig Vynár néven hivatkoztak rá. Neve a szláv „vin”, tehát bor szóból képzett „vinár”, azaz borász szóból eredeztethető. Ebből arra következtethetünk, hogy korábban, a középkorban a területen a szőlőtermesztés lehetett az általános. Ekkoriban a Vas megyei Sitkei család birtokához tartozott, azonban a szűnni nem akaró török rohamok miatt 1549-ben a település teljesen kiürült. Kisebb megszakításokkal ugyan, de az elkövetkező másfél évszázadban teljesen lakatlan.

A 17. század második felében az Esterházy család saját birtokaként tartja számon a pusztát, de igazukért a század végén pereskedniük kellett. A 18. század első évtizedeire tehetjük a terület újranepekedését. Ekkoriban a lakók agrártermelők, a települési terület körülbelül fele szántó.

A 19. század második, a 20. század első felében jelentős változás állt be a művelési ágakban, azonban a község agrárjellege nem változott: az erdőterületek és rétek mérete csökkent, azonban a legelő és szántóterületek mérete növekedett. Az 1900-as évek második felében az ittélők több, mint fele mezőgazdasággal foglalkozott, a többiek pedig iparból, kereskedelemről, illetve közlekedésről éltek. Önálló közigazgatása csak 1990-tól van, korábban Marcalgergelyihez, majd Nemesszalókhöz tartozott.

Az egyutcás községnek jelenleg hozzávetőleg 230 állandó lakosa van. A korelosztást tekintve megállapíthatjuk, hogy a lakosság előregedő tendenciát mutat. Helyben nem tudnak elegendő munkalehetőséget biztosítani, ezért a lakosság nagyobb része a szomszédos Marcalgergelyibe és Nemesszalókra, vagy Pápára, Celldömölkre jár dolgozni.

A településen az ivóvíz-, elektromos-, földgáz- és szennyvízhálózat is kiépített. Árammal és ivóvízzel minden épület ellátott, a földgázhálózatra azonban csak a házak fele bekötött.

1. Első Katonai Felmérés (1763-1787); 2. Második Katonai Felmérés (1806-1869);
 3. Harmadik Katonai felmérés (1869-1887); 4. 19. századi kataszteri térkép (1857);
 5. Katonai Felmérés (1941); 6. Topográfiai térkép (1971)

1.4 A település régészeti örökségének felmérése

A részletes vizsgálatot a tanulmány 4. pontja tartalmazza.

1.5 A védett műemléki értékek települési értékleltára

1.5.1 A világörökségi, és a világörökségi várományos helyszínek és területek

A település világörökségi szempontból nem érintett.

1.5.2 Az országos építészeti örökség elemei

Műemlék (M): Minden olyan épület, építmény, létesítmény vagy egyéb ingatlan jellegű alkotás, valamint azok rendeltetésszerűen összetartozó együttese (rendszere), vagy annak része, illetőleg romja vagy töredéke, amely hazánk múltjának kiemelkedő jelentőségű építészeti, történelmi, tudományos, városépítészeti, képző- és iparművészeti, kertépítészeti, régészeti, néprajzi vagy műszaki (technikatörténeti) emléke, annak rendeltetésszerűen szerves történeti alkotórészeivel, tartozékaival, berendezéseivel, valamint a hozzá tartozó vagy valaha hozzá tartozott, részben vagy egészben még létező melléképületekkel és ingatlanterülettel (területrésszel) együtt, amely ezen értékei miatt védelemre és megtartásra érdemes, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak.

Műemléki környezet (MK): A műemlék, illetve a műemléki jelentőségű terület közvetlen környezete, amelynek területén minden - törvényben meghatározott - változtatást, beavatkozást a műemlék városképi, illetőleg tájképi megjelenésének és értékei érvényesülésének kell alárendelni, és amelyet ilyenként védetté nyilvánítottak.

A település közigazgatási területén 1 db műemlék található: a Római katolikus templom.

AZ EGYES MŰEMLÉKEK ISMERTETÉSE

RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM						
TÖRZSSZ.	AZON.	CÍM	MEGNEVEZÉS	VÉDELEM	BÍRS. KAT.	HRSZ.
11316	12128	Vinár, Köztársaság utca 67.	Római katolikus templom	Védett műemlék	II.	5

Története:

Vinári Domokos 1323-ban a Sitkeiekre hagyta Vinár falut, Kisvinár a helyi nemeseké. 1393-ban kőegyháza van Péter apostol tiszteletére szentelve. 1401-ből plébánosa nevét is ismerjük. Még a 16. században is Sitkei birtok, de 1549-ben elhagyott. Nagy István földesúr - valamikor 1720 körül - megengedte, hogy a falut "magyar telepesek üljék meg". 1725, katolikus iskola működik a faluban. Az 1758. évi canonica visitatio jegyzőkönyve szerint a templom Erzsébet meglátogatásának emlékére szentelt. A közösség építette szentéje boltozat alatt, a hajó megmaradt részét deszkázat fedi. Torony nincs, karzat, szószerék fából. Van egy megáldott oltára, középen oltárkép, jobbról balról Szt. Benedek és Nepomuki Szt. János szobrai. Szentségtartó fából. A templom mellett fa haranglábon harang. Felszerelése szinte bőségesnek mondható kegytárgyak, oltáreszközök, ruházat könyvek tekintetében egyaránt. Szabó Gergely egyházfi vezető. Iskolamester Horváth Mihály. Az 1773. évi országos összeírásban magyar falu, Külsővat filiája.

Az 1779. évi canonica visitatio kis egyházat talál, építtette kb. 38 évvel előtte Fehérváry Pál úr, Erzsébet meglátogatásának tiszteletére, de már romosodik. Van egy 35 font súlyú harangja. Csak időnként tartanak istentiszteletet kolduló barátok. Az iskoláról megtudjuk, hogy fából épült, 1 szobája van és néhány helyisége, valójában az iskolamester háza lehetett.

Az 1824. évi canonica visitatio jegyzőkönyve a templom múltjáról már csak szájhagyományként említi meg, hogy vagy Szarka Lajos, vagy Fehérváry Pál építtette 1728-ban. Biztosan lehet viszont tudni, hogy 1788-ban Horváth József birtokos és bérlője nagyobbította és helyreállította. Ugyan ebből a jegyzőkönyvből megtudhatjuk akkori állapotát, a templom kefetelt, falai erősek, szilárd anyagból rakottak, boltozata festés nélküli, de felülről letakart, zsindellyel fedett. Homlokzatán egy torony, benne 140 fontos harang I.N.R.I. felirattal. Kis karzata oszlopokon áll, 3 változatos

orgona rajta. Van oltára és felszerelése, - sorolja fel részletesen a jegyzőkönyv, de renoválása és a kegytárgyak cseréje akkor volt éppen folyamatban, Marits Dávid földesúr áldozatkészségéből. Sekrestyeféléje van az "oltár hátához rejtett tárolóval". A jegyzőkönyv a hiányokat is felsorolja, mint pl. a gyóntatószék, a temetési lámpák, az énekrend táblák, az ereklye hiányát jelzi. A leltár és a hiánylista egyenlegeként megállapítja, hogy „innen bizony sok mindent elvittek”.

Az 1783. 1. katonai térkép jelenlegi helyén mutatja, az országleírásban pedig: "Eine kleine, von Stein erbatute kirche" szöveg olvasható. 1838-ban bővítik a hajót és ekkor tornyot is építenek. Az 1857. évi kataszteri térkép jelenlegi kontúrjával ábrázolja "Jezus Marfia u. Jozef" felirattal.

Az azóta elmúlt időszakban lényegesebb munka aligha folyhatott az épületen. Külső felújítása 1992-ben került sor, amikor az északi homlokzatról leverték a vakolatot. Mivel szakember ekkor nem látta, csak szemtanúk beszámolóí alapján tudjuk: a sekrestye és a szentély idomtalan kőből rakott, máshol téglafalak vannak. Az irodalmi és levéltári adatok kiértékelése után biztosra vehető, hogy a templom középkori eredetű, részben azzal a kőegyházzal azonos, melyről első adatunk 1393-ból való, de feltehetően a templom ennél korábban épült.

Minden bizonnyal, mai sekrestyéje - esetleg az egyenes csatlakozó szakaszok nélkül - az egykori templom szentélye volt. A hajóra vonatkozólag csak feltételezhető, hogy jelenlegi szentélyének magja alacsonyabb volt, s még a török idők előtt épült, ugyanakkor nagy a valószínűsége annak, hogy a mostani boltozat későbbi eredetű.

A török veszedelem után, 1720-tól kezdődően, ezt a romos templomocskát javígtatták, illetve állították helyre. 1788-ban a középső boltmezővel bővült, és a nyugati középtornyot is ekkor emelték. Jelenlegi formáját 1838. nyerte el, amikor a hajó harmadik boltmezőjét megépítették és az előző torony bontását követően, a mai tornyát is emelték. Ekkortól lett a mai sekrestye a régi szentélyből kialakítva és ekkor került a szentély a hajótérbe.

Jellege:

A község átmenő útján, a Szergény felé menő ki járatnál áll, az utca merőlegesen, keletelt tájolással. Nem védett. Középkori kőtemplom bővítésével keletkezett, késő barokk stílusjegyeket visel.

Külseje:

A bővítések, átépítések után az épület végül egységes tömeget nyert és egységes külső képet, mutat, kivéve a sekrestyéjét, melyről gyanítható középkori eredete.

Az egységes külsővel ellentétben - a sorozatos átépítések következtében - a templom belső tere és külső megjelenése, több szerkezeti és formai ellentmondást mutat. A belső tér kialakításakor az építtetők - idomulni akarván a kor templomtípusához - egyhajós belső teret kívántak kialakítani, ami az átalakítások kényszere okán most az egykori szentélyt is magában foglalja. Külső tömegének aránytalansága elsősorban a bejárat (fő)homlokzaton érződik, ahol a torony - bár belmérete minimális - aránytalanul széles a kétoldalt megjelenő hajó szélességéhez képest. Az eredetileg kisméretű de többször „megnyújtott” hajó, keskenyre sikeredett a toronyhoz képest. Főhomlokzatát a templom homlokzati síkjából kiugró torony uralja. A későbarokk megszokott modorában épült. A több emeletekre osztott torony falmezőit sávok keretezik, míg sarkait ¼-es körívek tompítják.

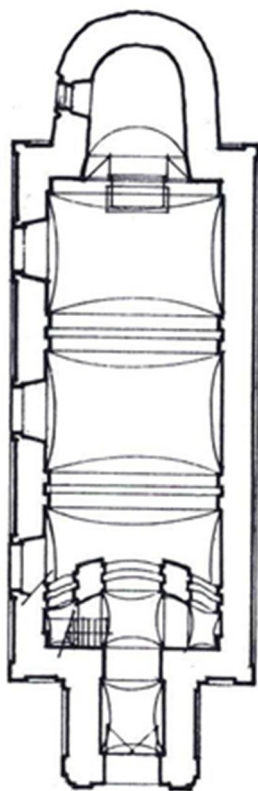
A torony bejárat kapuja kétszárnyú, új, meglehetősen erőltetett díszítő-motívumok felhasználásával. Fölötte kosárárvas záródású ablak, melynek keretezése könyöklője és utólagos vékony parapetfala érzékelteti, hogy eredetileg itt az egész mezőt kitöltő ablak állott. A második szint magas saroklizenáit a hajóra is átfutó, profilozott, meglehetősen testes főpárkány zárja.

A harangszint négy oldala egyforma kiképzésű: saroklizénák, köríves saroktompítás, majd ezen belül keretezett mezők, ezekben a zsalus, kosárvíves harangablakok a szokásos nyíláskeretezéssel és könyöklővel. A tornyot órapárkány zárja. A párkány alsó és felső része tudatosan elkülönül, mintegy jelezve, hogy ez csak egy szokásos architektonikus elem, óra nélkül. A tornyot meglehetősen aránytalan bádogsisak zárja. A csúcson, párnatagozaton görög kereszt, középen díszítő elemekkel.

A hajó déli homlokzatán a tagozatlan keretezés egyetlen mezőt képez. Rajta három, nyomott kosárvíves záródású ablak nyílik, sima keretezéssel, könyöklővel. A főpárkány és a vakolt lábazat körbefut az épületen. Az északi homlokzat tömör, ablakok nem törik át. Kontyolt tetőidom, kötőgerendás, kétállószerű, középszelemenés, rajta cserépfedés. A déli oldalon két kis álló ablakocská látható.

Belseje:

Egyhajós, három boltmezős. A boltmezőket a falsíkból alig kiálló, fejezetes-lábazatos dupla lizénák, ezekre támaszkodó hevederívek választják el. Csehsüveg boltozattal fedett. A fejezetek húzott tagozatokkal képzetek, a lábazatok tagolatlanok. A lizénák közötti falmezők teljesen simák. A déli hosszfalán három ablak, ferde béllettel. A keleti boltmező a hajdani templomhajó - most a szentély szintje 1 lépcsővel emelt.

Oltára falazott koporsóstípuson fa mensalap, késő-klasszicista nagyon egyszerű tabernaculummal. Rajta 2+2 db klasszicista réz-, és 1+1 db fa gyertyatartó. Magasra emelt nagy oltárkép, (Mária meglátogatja Erzsébetet) késő barokk-kori kismesteri munka ismeretlen festőtől, egyszerű, de szép kontúrú copf keretben. 19. sz. végi eredetű, öntött örökmécses, ugyancsak korabeli csengettyű, korpusz, és klasszicista füstölő. Fűrészelt puhala padok, mozaiklap burkolat. Innen nyílik a sekrestye - a hajdani szentély. Teljes bütöje nyitott, sőt csatlakozó falait a közlekedés érdekében lesarkították. Az 1838. évi bővítéskor faépítményű válaszfal épült a nyílásba, mely egyben az oltár hátfalát is adja, benne 2 ajtóval.

A két pillérre támaszkodó orgonakarzat a harmadik boltmezőben épült. A falazott mellvéd tükörrel, könyöklőpár- kánnal díszített. Klasszicista-kori harmónium. A kórusalj az ívekre épített lapos csehsüveg boltozattal fedett. Kisméretű, karéjos szenteltvíztartója vörös-márványból készült.

A toronyalj is csehsüveg boltozatos. A toronyban harang, a nagyobbikon fölül körbefutó ornamentika, alul: „Fudit Alexander Gloger Wessprimii Excell. et Illm. Duus Stephan. David Marich de Szolgaegyháza Cottus Wessprém anten Supr. Comes Campanum hanc in gloriam Dei omnipotentis et honorem Stephani Regis pro sacello pagi Vinar curavit anno MDCCCLXIV” (1864).

Kisebb harang, fölül: „Jesus Nazarenus Rex Judaeorum” felirat, valamint ornamentika, Korpusz és „Vínár” felirat. Alul: „Johann Georg Köchel hat michossen in Oedenburg A. 1782”.

Római katolikus templom, Vinár

AZ EGYES MŰEMLÉKEK MŰEMLÉKI KÖRNYEZETE

A műemléki környezet a műemlék védőövezete. A műemlék ex-lege műemléki környezetét a 68/2018. (IV.9.) Korm. rendelet 20. § (1) jogszabályhely határozza meg:

„A műemlék – a műemlékvédelem sajátos tárgyai körébe tartozó – műemléki környezetének minősül

a) a műemlékkel közvetlenül határos – sarkán is érintkező – telkek, a kapcsolódó közterületszakaszok és a közterületszakaszokkal határos ingatlanok, amelyek a műemléki nyilvántartásban szerepelnek

b) önálló ingatlant alkotó, vagy úszótelken elhelyezkedő műemlék esetén, a műemlék építmény önálló ingatlanával, vagy úszótelkével közvetlenül határos telkek és az ezekkel a telkekkel határos további telkek, valamint ezen telkekhez kapcsolódó közterületszakaszok”.

A műemléki környezettel kapcsolatos illetékes szervektől kapott anyaggal kapcsolatban azonban a következő, fontos észrevételt tesszük.

A Miniszterelnökség által kiadott Településtervezési Szabályzat 1. melléklete szerint az MK-k adatszolgáltatója a Lechner Nonprofit Kft., aki „csak” a rendelettel kijelölt műemléki környezetről küld adatot, az ex-lege védettségű műemlékek környezetéről nem, mivel az ex-lege meghatározott MK területét a vonatkozó jogszabály (lásd fentebb) egzaktul meghatározza. De miután a Főváros Kormányhivatalának Építésügyi és Örökségvédelmi Főosztály (továbbiakban: BFKH) véleményezi az örökségvédelmi hatástanulmányt és ők több esetben is jelezték már korábbi munkáink kapcsán, hogy az általunk kijelölt MK nem felel meg az általuk kijelölt MK-nak és kérte a dokumentáció módosítását a tárgyban, ezért fölvevük velük a kapcsolatot – mint illetékes szervvel – és tőlük kértünk tájékoztatást az MK-k tisztázása céljából. Ennek eredményeképpen megállapítást nyert, hogy az illetékes szervnél nem áll rendelkezésre naprakész adattartalom az

MK-kat illetően. A BFKH javaslatára megkerestük az Építési és Közlekedési Minisztérium Műemléki Főosztályát abból a célból, hogy az ott rendelkezésre álló adatokat a tervezés segítése érdekében adják ki. Ez a tájékoztatás meg is történt, mely hivatalos adatszolgáltatásnak ugyan nem tekinthető, de mindenképpen segíti munkánkat, illetve „közelíti egymáshoz” az illetékes államigazgatási szervnél rendelkezésre álló MK listát, a minisztériumnál rendelkezésre álló MK listához, melyet a – tervezéshez használt – „naprakész” ingatlannyilvántartási alaptérképpel össze tudunk hasonlítani. Ezen adatok és alaptérképi elemek összehasonlításával megállapítottuk, hogy az illetékes államigazgatási szervnél rendelkezésre álló MK hrsz. lista kisebb-nagyobb arányban eltér a minisztériumi MK hrsz. listától. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a minisztériumi lista sem felel meg teljes mértékben az ex-lege MK-k kijelölésére vonatkozó, (fentebb idézett) rendeletnek.

A fentiek miatt, a minisztériumi lista elsődlegességét figyelembe véve, a jogszabály által előírt módon határoztuk meg az MK-kat, és ezeket a Szabályozási Tervre is rávezettük.

A Római katolikus templom 4/2007. (II. 9.) OKM rendelet 40. § (2) bekezdése által kijelölt műemléki környezete fennáll, de tekintettel az ingatlanállományon a miniszteri rendelet hatályba lépése óta történt telekalakításokra, a műemléki környezet ingatlanjai a korábbiakhoz képest változtak.

Ennek alapján a következő helyrajzi számú telkeket érinti műemléki környezet:

Azonosító	Típus	Megnevezés	HRSZ
12836	Műemléki környezet	Római katolikus templom (hrsz.: 5) műemléki környezete	4, 6, 7, 8, 103, 104, 105, 106/1, 106/2 hrsz.-ú ingatlanok és 76/1, 76/2, 76/3 hrsz.-ú ingatlanok fenti ingatlanok által meghatározott szakaszai

1.5.3 A védetté nyilvánított és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A részletes vizsgálatot a tanulmány 4. pontja tartalmazza.

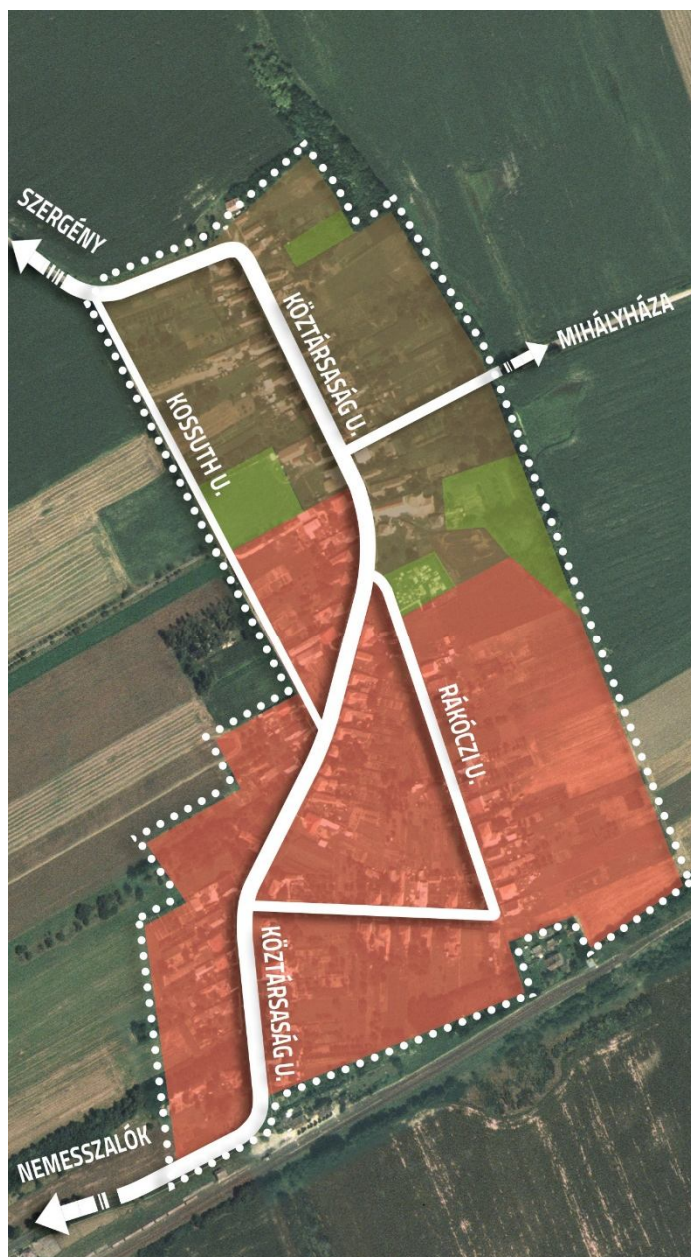
1.6 A helyi építészeti örökség települési értékleltára

1.6.1 Településszerkezet, telekstruktúra

Egy település karakterét nemcsak a műemlék épületek, hanem a rá jellemző, hagyományos településszerkezet, a hagyományos utcaképek, az utcát alkotó jellegzetes házak, azok telepítése, tömege, homlokzata és részletei is alkotják. Ez az eltérő arculat ad egyéni, sajátos vonzerőt a településnek, az ott lakók és az idelátogató idegenek számára is.

A Településképi Arculati Kézikönyv (TAK) 3 eltérő karakterű területet határol le a településen:

- hagyományos falusias lakóterület;
- átalakuló falusias lakóterület;
- különleges, beépítésre nem szánt területek.

- Hagyományos falusias lakóterület
- Átalakuló falusias lakóterület
- Különleges és egyéb területek

Településszerkezet

Vinár az apróméretű Dunántúli falusias jellegű települések közé tartozik. A falu karakterét meghatározzák azok a gazdasági és társadalmi körülmények, melyek évszázadok óta jellemzik az itt lakók életét. Vinár - jellegtelen beépítésű - közel egyutcásnak tekinthető település, melynek délnyugati lezárását a vasútállomás biztosítja. A belterület a Hajagos - Marcal főcsatorna által bezárt területen fekszik. A 18. század közepe tájáról fennmaradt I. katonai felmérés egyutcás településnek mutatja, s ezt a sajátosságát jobbra máig megtartotta. Fő utcája a mai Köztársaság utca (Fő utca, Vasút utca), míg a mai Rákóczi utcát (Ujj utca) 1960 utáni években nyitották. A településen jelenleg két kisebb faluközpont alakult ki, az egyik a Köztársaság utca közepe táján, a posta és orvosi rendelő környezetében, a másik a faluvégén, a római katolikus templom mellett, a Millenniumi park környezetében. A falukép legmarkánsabb épülete a római katolikus templom, és a 19. század végén emelt vasútállomás épülete, az előbbi uralja a faluképet.

Főbb jellemzők a **telekstruktúrát** illetően a következők:

- A belterület-külterület területi egységek élesen elválnak egymástól;
- A belterületen belül a hagyományos falusias beépítésű falusias lakóterület és az átalakuló falusias lakóterületek telekméret és morfológia tekintetében nem térnek el élesen egymástól.
- A történeti rész kissé heterogénebb, egyaránt találunk 3000 m²-t meghaladó, és igen apró, 1000 m² alatti telkeket is. A telkek alakja ehhez mérten szintén változatosabb képet mutat, a telekhatárok gyakran szabálytalanok. Általában elmondható, hogy a belterületen az elnyúló szalagtelkek jellemzőek.
- A telekméret és alakzatok az átalakuló falusias lakóterületeken homogénebb képet mutatnak, telekméret tekintetében többségük 1000-2500 m² között mozog, de Rákóczi utca mentén sok az 2500-5000 m² közti telek is. Morfológiájukra a szabályos vonalvezetésű telekhatárok és a téglány alaprajz jellemző.

- A külterületi területek telekméret és telekmorfológia tekintetében is változatosak. A telkek mérete jellemzően meghaladja a 10000 m²-t, csupán néhány helyen találhatók kisebb, 5000-10000 m² közötti nagyságú telkek.

Beépítési jellemzők

A település történeti lakóterületein az utcára merőlegesen kialakított keskeny, hosszú, többnyire azonos vagy hasonló méretű telkeken eredetileg kivétel nélkül fésűs beépítésnek nevezett falusias beépítési mód volt megtalálható, utcára merőleges gerincű, „hosszú” épülettömegekkel. Az épületek előkert nélkül nyíltak az utcára, míg a telek oldalhatárán egymás után sorakoztak a lakó és a gazdasági épületek. A hagyományos utcakép meghatározója az utcai homlokzatok oromzatos tetőformája és a tömör deszka, illetve falazott kerítések által létrejövő zárt épületsor. Az átalakuló területen az épületek az utcavonaltól hátrahúzva előkerttel épültek, főleg szabadonálló beépítési móddal helyezkednek el (de egyes helyeken még oldalhatáros épületek is találhatók).

1.6.2 Utcakép

Egy település épített környezetének karaktere és arculata az utcaképekben is kifejezésre jut, sőt annak az utcán jövő számára egyértelmű megfogalmazódása. Az utcakép elemei falusias beépítésnél a lakóépületek utcai homlokzata, valamint az esetek túlnyomó többségében tömör (falazott vagy deszka) kerítés, nincs ez másképp Vinár esetében sem. Az utcák kiegyensúlyozott képét hasonló, de sohasem egyforma elemek szabályos, de sohasem mechanikusan ismétlődő mintája teszi olvashatóvá és emberivé. A hagyományos lakókörnyezet organikus jellegét elsősorban az adja meg, hogy elemei sohasem önállóan értelmezendők és sohasem egyediek, nem építhetők meg és nem értelmezhetők függetlenül a többi elemtől, együtt alkotnak egy települési karaktert, utcaképet. A szabadonálló beépítés a hagyományos történeti beépítésekben idegen és ismeretlen.

A beépítés szabályossága a 20. század második felében felbomlott, mind az utcaképek zártsága, mind az épületek egységes utcára merőleges tömegalakítása megváltozott, melynek eredményeképpen a településrész arculata már korántsem annyira egységes, mint egykoron.

A település egyutcás szerkezettel jellemezhető, a Köztársaság utcán kívül a Rákóczi utca az ahol elsősorban új parcellázások beépítések történnek. A település nagyrészt előkertes, kisebb részében utcavonalas beépítésű. Az előkertek növénykiültetései hozzájárulhatnak az utcai zöldfelület hatásának növeléséhez. Utcavonalas beépítést főként a Köztársaság utca északi végének nyugati oldalán figyelhetjük meg.

A házak építészeti stílusát tekintve vegyes képet mutatnak. Az egyszintes beépítések zömmel egységes stílusúak, néhány igazán szép, barokkos vonásokat tükröző múlt században épült ház is fennmaradt, de az új beépítések homlokzat- és tetőkialakítása, színvilága elég változatos képet mutat.

A beépítésben előfordulnak a zömmel egyszintes házakból álló utcaszakaszok (Köztársaság utca északi része), a Rákóczi utcai kereszteződéstől délre azonban meglehetősen vegyes az utcakép, az új beépítésű utcákban pedig szinte kivétel nélkül kétszintes házak épülnek. Feltehetően a Köztársaság utca északi része lehetett a település ősi része, s később kezdett el kiépülni a vasút megépülése után annak irányába. Ez a különbség a zöldfelületi adottságokban is megnyilvánul, hiszen amíg a Köztársaság utca északi részén keskeny kiültetési sáv található, addig a déli szakasz nyugati oldalán már szélesebb, a keleti oldalon (Rákóczi utcától délre már akár két fasor kialakítására is elegendő a hely.

Nagyon szembetűnők és zavaróak a légvezetékek az egész településen. Nincs olyan rész, ahol ne a vezeték tömeg uralná az utcaképet.

1.6.3 Egyéb településkarakter elemek

Vinár Község Önkormányzata Képviselő-testületének 13/2017. (XII. 18.) önkormányzati rendeletének 1. számú melléklete alapján, a település közigazgatási területén belül öt **helyi védelem alatt álló épület** és két **helyi védett örökségi érték** található.

Helyi védett örökségi értékek: (H)

2.1- Lakóház.	Köztársaság u. 2.:	Hrsz: 77.
2.2.-Lakóház.	Köztársaság u 50.	Hrsz: 105.
2.3- Lakóház.	Köztársaság u. 27.	Hrsz: 46.
2.4- Lakóház.	Köztársaság u. 25.	Hrsz: 47.
3.- A vasútállomás fogadó épülete.		Hrsz: 051/3
4.- Temetőkereszt (19. század második fele)		
5.- Temető		

HELYI VÉDELEM ALATT ÁLLÓ ÉPÜLETEK ISMERTETÉSE

VASÚTÁLLOMÁS FOGADÓ ÉPÜLETE				
EGYEDI VÉDELEM TÍPUSA	ÉRTÉK TÍPUSA	MEGNEVEZÉS	CÍM	HRSZ.
Helyi egyedi védelem	állami tulajdon	Vasútállomás fogadó épülete	Vinár, Köztársaság utca	051/3

A múlt század végén, illetve a 20. századforduló éveiben emelték. Emeletes, összetett alaprajzú, részben emeletes épület. Anyaga téglá, az épület sarkainak és nyílászáróinak kivételével vakolt, majd okker- sárgára festett. Három, egymáshoz közvetlenül csatlakozó részből áll. A középső rész emeletes, nyeregtetős, cseréppel fedett. Jobb oldalán szintén emeletes épület tetőgerincével merőlegesen csatlakozik a központi épülethez. A központi épület jobb oldalán, korabeli, kisméretű földszintes épület. Mindhárom épület-résznek önálló bejárata van, s mindhárom a vasútvonal irányából nyílik. Az ajtó és ablakkeretek körül, illetve az épület sarkainál klingerit téglá díszítés, mely jellemző az ez idő tájt tervezett és emelt vasúti épületekre.

1. LAKÓHÁZ				
EGYEDI VÉDELEM TÍPUSA	ÉRTÉK TÍPUSA	MEGNEVEZÉS	CÍM	HRSZ.
Helyi egyedi védelem	magántulajdon	Lakóház	Köztársaság u. 2.	77

A Pesti Jenő intéző által építtetett villaépület az 1930-as években épült, eredetileg intéző lakás volt. Homlokzata szimmetrikus, rajta öt, utcára néző ablak. Két szélső ablaka hársávós, kétrétegű, kétharmad-egyharmad arányban osztott. Az ablakok körül stukkódísz, felül rozetta levéldísszel, íves szemöldökpárkánnyal. A középső rész enyhén kiemelkedik a homlokzatból, ez a háromszögletű rész teszi hangsúlyossá az épületet. Középen kétrétegű, kétharmad-egyharmad arányban osztott, félkörívben záródó hársávós ablak, melyet gazdag stukkó díszít és keretez. A homlokzatból kiemelkedő középső rész oldalsó ablakai kétsávósak, kétrétegűek, kétharmad-egyharmad arányban osztottak, ívesen záródnak, két nyílászárnyasak. Tetőformája a kontyos tető alapformájából kiinduló változatos tetőforma. Héjazata tetőcserép. Előtte keskeny előkert. Zöldre mázolt vaskerítése kőépítésű alacsony falazatra támaszkodik.

2. LAKÓHÁZ				
EGYEDI VÉDELEM TÍPUSA	ÉRTÉK TÍPUSA	MEGNEVEZÉS	CÍM	HRSZ.
Helyi egyedi védelem	magántulajdon	Lakóház	Köztársaság u. 50.	105

Téglából épült lakóház. Falazata vakolt, sárgára és vörösesbarnára festett. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra), egy központi bejárattal. A födém szerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája csapott nyeregtető, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két ablak és egy ajtó. Oromzata téglalapítványú, háromszög alakú, közepe vörösesbarnára, szélső oldalai sárgára festettek. Kb. a torokgerenda magasságában két hosszúk szellőzőnyílás. Közvetlenül az épülethez hozzáépítve egy téglalapítványú, négyszögletes keresztmetszetű, tetőcseréppel fedett oszlop. Az utcakép utcavonalas beépítésű. Felújításra szorul.

3. LAKÓHÁZ				
EGYEDI VÉDELEM TÍPUSA	ÉRTÉK TÍPUSA	MEGNEVEZÉS	CÍM	HRSZ.
Helyi egyedi védelem	magántulajdon	Lakóház	Köztársaság u. 27.	46

Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Alaprajzát tekintve egysoros, központi bejáratú. A födém szerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája csapott nyeregtető, vagyis az oromsúcson kisméretű ferde felületet képeztek ki, a tető szarufaszerkezetének módosítása nélkül. Héjazata tetőcserép. Utcafrontján négy ablak. Az ablakok felett a vidékre jellemző vakolt szemöldökpárkány. Homlokzata klasszicista jellegű, keretes rendszerű, vakolatdíszes. Utca néző homlokzata előtt előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Kerítése téglalapítványú, alacsony falazatra támaszkodik, melyet keskeny, négyszögletes keresztmetszetű oszlopok tagolnak. Az utcakép sorházas beépítésű. Felújításra szorul.

4. LAKÓHÁZ

EGYEDI VÉDELEM TÍPUSA	ÉRTÉK TÍPUSA	MEGNEVEZÉS	CÍM	HRSZ.
Helyi egyedi védelem	magántulajdon	Lakóház	Köztársaság u. 25.	47

Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, törtfehérre festett. Alaprajzát tekintve egysoros, központi bejáratú. A födémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája csapott nyeregtető, vagyis az oromcsúcson kisméretű ferde felületet képeztek ki, a tető szarufaszerkezetének módosítása nélkül. Héjazata tetőcserép, három padláslyukkal. Utcafrontján négy ablak. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, kétharmad-egyharmad arányban vízszintesen osztottak, két, felső harmadában egy nyílászárnyasak. Homlokzata klasszicista jellegű, keretes rendszerű, vakolatdíszes. Utcára néző homlokzata előtt előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Vaskapuját téглаépítésű, négyszögletes keresztmetszetű oszlopok veszik körül. Az utcakép sorházas beépítésű.

A **helyi védett örökségi értékek** (temetőkereszt, temető) részletes leírását az 1.6.5-ös fejezet tartalmazza.

1.6.4 Táj- és kertépítészeti alkotások, egyedi tájértékek

Országos jelentőségű táji, természeti védelmek

A község igazgatási területén egyedi jogszabállyal kijelölt országos jelentőségű védett természeti terület, Natura 2000 kiemelt jelentőségű természet-megőrzési vagy különleges madárvédelmi terület nem található.

Országos jelentőségű (ex lege) védett emlékek (forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár) a BfNPI (Balaton-felvidéki Nemzeti Park Igazgatóság) nyilvántartása szerint a település közigazgatási határán belül nem található.

Az Országos Ökológiai Hálózat magterülete a település É-i határát érinti, a Marcal és a Veszprém-megyei csatorna közötti területen.

Tájképvédelmi terület övezete:

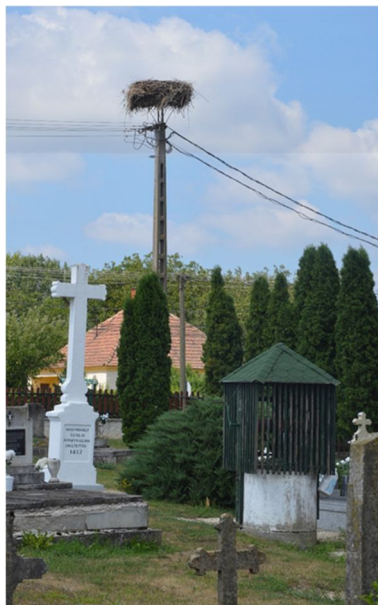
Az Országos Területrendezési Terv (OTrT) által meghatározott tájképvédelmi szempontból kiemelten kezelendő terület a település közigazgatási területének É-i részét érinti.

A település egyedi tájértékei:

Egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.

Vinár község egyedi tájértékei:

1. Idős nehézszagú boróka (*Juniperus sabina* 'Tamariscifolia') a temetőben
2. Értékes XIX. századi sírkersztek a temetőben
3. Feszület a temetőben
4. Gólyafészek a temető sarkán
5. Feszület a Köztársaság utca 43. mellett
6. Feszület a templomkertben
7. Emlékmű a lakóterület északi végében
8. Gólyafészek a Köztársaság utca 46. előtt
9. Idős hárs (*Tilia* sp.) a Nemesszalókra vezető út mentén

1.6.5 Szobrok, képzőművészeti alkotások, utcabútorok

A településen kis számban maradtak fenn kőfaragóipari emlékek.

Egyházi jellegű kisplasztika (kőkeresztek, köztéri szobrok)

1. Útszéli kereszt 1893-ból

- Helye: A Köztársaság utca közepe táján (43. sz.), a posta és orvosi rendelő közelében
- Anyaga: Homokkő.
- Kőfaragó neve: Ismeretlen.
- Felirata: ISTEN / DICSŐSÉGÉ / RE / A BOLD. SZÜZ MÁRIA TISZTELETÉRE / S AZ ELHUNYT / LEGJOBB SZÜLŐK / MARADANDÓ HÁLÁS EMLÉKÉRE / 1890. február 8. / 1893. november 19.
- Leírása: Kettős tagolású. Hasáb alakú alsó fele szögben törő párkánnyal záródik, homlokoldalán piros homokkő-lapon vésett és festett felirat. Efelett talpas és egyenes szárú kereszt. A kereszttalp előtt az imádkozó Mária szobra, INRI felirat alatt korpusz.

2. Templomkereszt 1906-ból

- Helye: A római katolikus templom bal oldalán, a templomkertben áll.
- Anyaga: Homokkő.
- Kőfaragó neve: Ismeretlen.
- Felirata: Megkopott, olvashatatlan.
- Leírása: Hármastagolású. Két lépcsőfokon hasáb alakú alsórész, amely felül profílozott, megtört vonalú párkánnyal záródik. Homlokoldalán, két féloszlop között, felül ívesen záródó szoborfülke, előtte az imádkozó Mária szobra. E felett tulipán-szárvégződésű talpas kereszt, rajta, INRI tábla alatt faragott korpusz.

3. Temetőkereszt (19. század második fele)

- Helye: A községi temetőben.
- Anyaga: Homokkő.
- Kőfaragó neve: Ismeretlen.
- Felirata: JÉZUS MEGVÁLTÓNK / KÉRÜNK LÉGY ÜDVE / KERESZTED / SZENT ÁRNYÉKA ALATT / BÉKÉN NYUGVÓ / HIVEIDNEK
- Leírása: Kettős tagolású. Hasáb alakú alsó felének homlokoldalán mélyített tükörben vésett felirat. A zárópárkány fölött volutás talpú, liliomos szárvégződésű kereszt, INRI felirat alatt öntöttvas korpusz.

Világi jellegű térplasztika

1. Világháborúban elesettek emléktáblája

- Helye: Római katolikus templom.
- Anyaga: Fekete márvány.
- Készítette: Schneider, Pápa.
- Felirata: VINÁR KÖZSÉG HŐSI HALOTTAI 1914-1918 BÁLINT JÁNOS, CSETE SÁNDOR, CSIGI ISTVÁN, DÖBRÖNTE LAJOS, FESSLER JÓZSEF, TORMA IMRE.

- Állíttatta: A község lakossága.

2. Millenniumi emlékmű 2000-ből

- Helye: Millenniumi Emlékpark.
- Anyaga: Vörösréz, bronzba patinázott égetett kerámia, műkőoszlop és beton talapzat.
- Készítette: Tirnován Ari Vid szobrászművész, Pápa.
- Felirata: EZERÉVES ÁLLAMISÁGUNK EMLÉKMŰVE MINDEN VINÁRI LAKOS TISZTELETÉRE. ÖNKORMÁNYZAT VINÁR 2000.
- Leírása: A mintegy három méter magas emlékoszlop csúcsát turulmadár díszíti, alatta a Magyar Köztársaság címere, a feliratos emléktábla és Vinár község címere.
- Állíttatta: Vinár Község Önkormányzata.

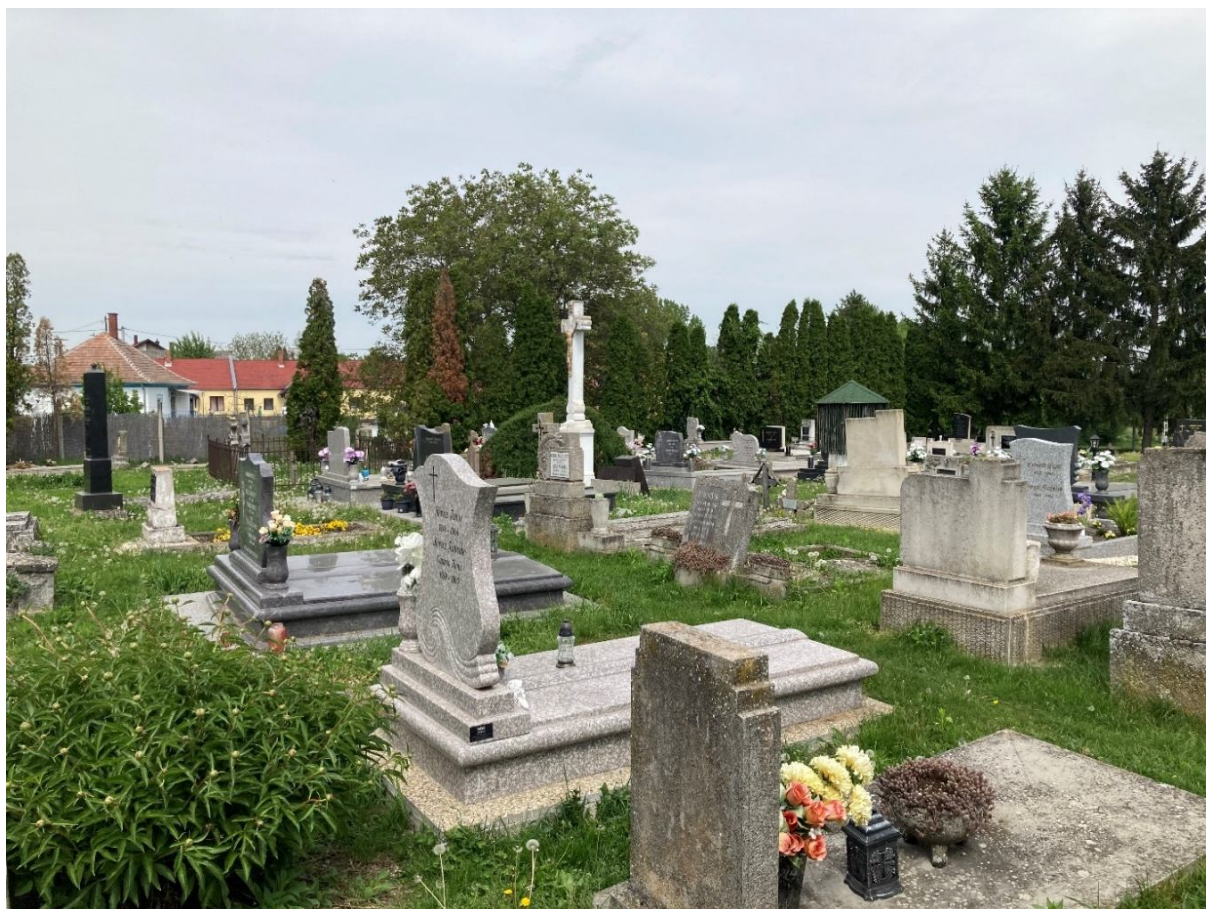
3. Első világháborús emlékmű (2020)

- Helye: Vinári Faluház és Sportcentrum előtt.
- Készítette: Faragó Zsolt.
- Felirata: AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN HŐST HALÁLT HALT VINÁRI HONVÉDEK EMLÉKÉRE ÁLLÍTTATTA AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚS CENTENÁRIUMI EMLÉKBIZOTTSÁG ÉS VINÁR KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA 2020. HŐSI HALOTTAINK: BÁLINT JÁNOS, CSETE SÁNDOR, CSIGI ISTVÁN, DÖBRÖNTE LAJOS, FESSLER JÓZSEF, TORMA IMRE. "S AZ EMBER MILLIÓINAK SZEMÉBEN GYÁSZKÖNNY ÜL." VÖRÖMARTY MIHÁLY.
- Állíttatta: Az Első Világháborús Centenárium Emlékbizottság és Vinár Község Önkormányzata.

Temető és sírjelei

A településnek egy temetője van, mely a település belterületén található. A temető magába foglalja a 27 hrsz-ú területet. Régi sírkövei kicserélődtek, illetve nem is nagyon lehettek, mivel a falu korábbi temetője a római katolikus templom környezetében volt, illetve 1857 körül kiadott kataszteri térképen a mai állomás közelében volt jelölve. Legrégibb síremlékei sem régebbiek 90-100 évesnél, formájukat tekintve egyszerű sírtáblák, amelyeket nagyobb méretű kereszt koronáznak. A temető tiszta és rendezett, ravatalozója is van. A temető hosszú távú kapacitásokkal rendelkezik, így a szabad területek felparcellázásával a felmerülő igényeket ki tudja elégíteni. A területen a zöldfelületi jelleg erősítendő.

2 KIINDULÓ ADATOK A TOVÁBBI TERVEZÉSI FELADATOKHOZ

2.1 A települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában releváns rövid és középtávon tervezett változások ismertetése

Jelen Örökségvédelmi Hatástanulmány egy teljes közigazgatási területre kiterjedő, új Településterv készítése és jogszabályi megfeleltetése kapcsán készült, mely a hatályos tervhez képest (2010-ben készült hatályos terv) területhasználati változtatásokat gyakorlatilag nem tartalmaz.

A tárgyi településrendezés a települési értékleltárban szereplő elemek vonatkozásában változásokat nem tervez.

2.2 A 2.1. pontban szereplő változások hatásai

- a régészeti örökségre
- a történeti településre, kialakult település- és tájszerkezetre
- a települési értékleltárban szereplő műemléki értékekre.

Mivel a készülő tervek a hatályos tervhez képest területhasználati változtatásokat nem tartalmaznak, így nem érintik a felsorolt elemeket sem, így ezzel kapcsolatos hatásokra sem kell számítani.

Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények és az önkormányzati feladatok meghatározása:

A Településterv fogalmán belül a Fejlesztési Terv kidolgozását követően sor kerül a Rendezési Terv elkészítésére. Ennek keretében születnek javaslatok az értékeket is érintően a szabályozási elemekre, illetve az építési övezeti, övezeti előírásokra.

A helyi művi értékek elhelyezkedése a településképi rendelet (TKR) rajzi mellékleteiben kap helyet. A településképi rendelet keretében nagyobb szabadságfokot kap a képviselő-testület a feltárt értékek azonnali levédésére, továbbá szabályozásuk szükség szerinti aktualizálására. Megállapítható tehát, hogy a települési értékek napjainkban nem a Helyi Építési Szabályzat megalkotásával válnak védetté.

A régészeti lelőhelyek, valamint a műemlékek védelmének szabályozásáról a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény gondoskodik.

A helyi értékek védelmével kapcsolatos részletes szabályozásra pedig a településképi rendelet keretében születnek javaslatok.

Követelményekről és feladatokról a műemléket illetve a műemléki területet érintően a Kötv. és a kulturális örökségvédelmével kapcsolatos szabályokról szóló 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet az alábbiakat emeli ki:

Kötv.: „A védett műemléki értékek megőrzése - a védett műemléki értékek fenntartása. A védett műemléki értékek méltó használata és helyreállítása (41-43. §), 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet: A műemléki érték védelme (56-81. §)

A településfejlesztés és a településrendezés során általános célként az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1977. évi LXXVIII. törvény (Étv.) 7. §-a az alábbiakat tűzi ki:

(1) bekezdés c) pont:

„A településfejlesztés és a településrendezés célja a lakosság életminőségének és a település versenyképességének javítása érdekében a természeti, táji és építészeti értékek gyarapítása és védelme, az erőforrások kíméletes és környezetbarát hasznosításának elősegítése.,

(2) bekezdés c) pont:

A településfejlesztés és a településrendezés során, valamint a településrendezési sajátos jogi intézmények alkalmazásával biztosítani kell a területek közérdeknek megfelelő felhasználását a jogos magánérdekekre tekintettel. Ennek során figyelembe kell venni a helyi népesség identitásának erősítését, kulturális örökségük sokféleségének és gazdagságának megőrzését.”

A helyi identitás erősítését, a művi értékek megőrzését kiemelten említő Fejlesztési Terv prioritásai között szerepel az örökségvédelem.

4 ÖRÖKSÉGVÉDELMI HATÁSTANULMÁNY RÉGÉSZETI MUNKARÉSZ

Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének tárgya

Az örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének tárgya, Vinár község településrendezési tervének felülvizsgálatához szükséges örökségvédelmi hatástanulmány régészeti munkarészének elkészítése a település teljes területén. A tanulmány nyilvántartott régészeti lelőhelyek adataira, és a 2024. július 23.-án végzett helyszíni szemle eredményeire épül (a bejárason részt vettek: Molnár Szabolcs és Szigeti Tamás régész technikusok).

4.1 Jogszabályi környezet

A kulturális örökségvédelem általános elvei:

A régészeti lelőhelyek a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény (a továbbiakban Kötv.) 11. § alapján általános védelmet élveznek. A törvény szelleme és a védelem logikája szerint a régészeti lelőhelyek épségét meg kell őrizni. A Kötv. 3. § -a szerint a kulturális örökség védelme érdekében a köz- és magáncélú fejlesztéseket - így különösen a terület- és településfejlesztés, terület- és településrendezés, környezet-, természet- és tájvédelem és az ezzel kapcsolatos beruházások tervezését - e védelemmel összhangban kell végezni.

A kulturális örökség a nemzet egészének közös szellemi értékeit hordozza, ezért megóvása mindenkinek kötelessége. Tilos a kulturális örökség védett elemeinek veszélyeztetése, megrongálása, megsemmisítése, meghamisítása, hamisítása. A kulturális örökség elemeit tudományos módszerekkel kell felkutatni, számba venni, értékelni, az utókor számára megőrizni és hozzáférhetővé tenni. (Kötv. 4. § (1.-2.) bek.)

A kulturális örökség védelme közérdek, megvalósítása közreműködési jogosultságot és együttműködési kötelezettséget jelent az állami és önkormányzati szervek, a nemzetiségi szervezetek, az egyházak, a társadalmi és gazdasági szervezetek, valamint az állampolgárok számára. (Kötv. 5. § (1.) bek.)

A föld felszínén, a földben, a vizek medrében vagy máshol rejlő vagy onnan előkerülő régészeti lelet állami tulajdon. (Kötv. 8. § (1.) bek.)

A régészeti lelőhelyeket - a fenntartható használat elvének figyelembevételével - csak olyan mértékben lehet igénybe venni, hogy azok állománya számottevően ne csökkenjen, illetve eredeti összefüggéseik jelentősen ne károsodjanak. (Kötv. 9. §)

A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti lelőhelyükön, eredeti állapotukban, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni. A régészeti lelőhelyek védelmére irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenniük. (Kötv. 10. § (1) - (2) bek.)

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak. (Kötv. 11. §.)

Ezért egy-egy beruházási területen, a földmunkával járó fejlesztések esetében régészeti lelőhelyek védelme érdekében a fentiek alapján kell eljárni.

Örökségvédelemmel, régészeti lelőhelyek védelmével kapcsolatos alapvető jogszabályok jegyzéke.

- a) 2001. évi LXIV. törvény a kulturális örökség védelméről (Kötv.);
- b) 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet az örökségvédelmi bírságról;
- c) 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről, különösen a kunhalmok és földvárak törvényi védelméről (23. § (2) bek.);
- d) 1997. évi CXL. törvény a kulturális javak védelméről és a muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről;
- e) 439/2013. (XI. 20.) Korm. rend. A régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről
- f) 13/2015. (III. 11.) MvM rend. A régészeti lelőhely és a műemléki érték nyilvántartásának és védetté nyilvánításának, valamint a régészeti lelőhely és a lelet megtalálója anyagi elismerésének részletes szabályairól
- g) 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet a kulturális örökség védelmével kapcsolatos szabályokról

A kulturális örökség védelmével kapcsolatos különleges jogszabályok jegyzéke:

- A) 1954. évi Hágai Egyezmény" [1957. évi 14. törvényerejű rendelet a kulturális javak fegyveres összeütközés esetén való védelme tárgyában, Hágában, 1954. évi május hó 14. napján kelt nemzetközi egyezmény, valamint az ahhoz csatolt jegyzőkönyv (a kulturális javak háború idején megszállott területről való kivételének tilalma tárgyában) kihirdetéséről];
- b) 149/2001 (VIII. 31) Korm. rendelet a Magyar Köztársaság Kormánya és az Európa Tanács tagállamai között 1992. január 16-án kelt, Vallettában aláírt, a régészeti örökség védelméről szóló Európai Egyezmény kihirdetéséről
- c) 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
357. § (1) Műemlék vagy védett kulturális javak megrongálása

A régészeti területek típusai:

A régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak. (Kötv. 11. §.)

A Kötv. a régészeti területeket három típusba sorolja be:

- a) Régészeti lelőhely (7. § 35. pont)
- b) Fokozattan védett, vagy kiemelten védett régészeti lelőhely (13. § (3) bek)
- c) Régészeti érdekű területek (7. § 29. pont)

Régészeti lelőhely:

Régészeti lelőhely az a földrajzilag körülhatárolt terület, amelyen a régészeti örökség elemei eredeti történeti összefüggéseikben megtalálhatóak. A régészeti örökség elemeit lehetőleg eredeti helyükön, eredeti összefüggéseikben kell megőrizni, ezért a védelmükre irányuló intézkedéseknek elsősorban megelőző, szükség esetén mentő jellegűeknek kell lenni (Kötv. 10. § (1)-(2) bek). A régészeti lelőhelyeket a földmunkával járó fejlesztésekkel el kell kerülni (Kötv. 19. § (1) bek).

Ha a régészeti lelőhely elkerülése a fejlesztések, beruházások költségeit aránytalanul megnövelné, vagy a fejlesztés, beruházás másutt nem valósítható meg, a veszélyeztetett régészeti lelőhelyeket előzetesen fel kell tárni (a továbbiakban: megelőző feltárás).

A megelőző feltárás részeként a régészeti lelőhelyen - a hatóság eltérő rendelkezésének hiányában - próbafeltárást kell végezni. A régészeti érintettség mértékétől függően - külön jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén - a hatóság régészeti megfigyelést írhat elő.

A megelőző feltárással kapcsolatban a feltárással jogosult intézmény és a beruházó írásbeli szerződést köt. A szerződés tartalmazza a feltárás módját, időtartamát, a feltárással jogosult intézmény által végzendő régészeti feladatellátás költségét, valamint a jogszabályban meghatározott egyéb szakmai feltételeket. A (10) bekezdés szerinti szerződést a feltárással jogosult intézménynek és a beruházónak a jogszabályban meghatározott adattartalomnak a beruházó által történő rendelkezésre bocsátásától számított 15 napon belül kell megkötni (Kötv.22§ (10) és (11) bekezdés)

Nagyberuházás (Kötv. 7§ (20) bekezdés) esetén a Kötv. 23/B-F § szerint, kell eljárni!

Azt a természetes vagy jogi személyt és jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetet, aki (amely) az e törvényben engedélyhez kötött tevékenységet engedély nélkül vagy attól eltérő módon végzi, illetve a védetté nyilvánított, vagy e törvény erejénél fogva védelem alatt álló kulturális örökség elemeit jogellenesen megsemmisíti, vagy megrongálja, illetve a védett kulturális örökségi elemet kötelezettségének elmulasztásával veszélyeztet, örökségvédelmi bírsággal (a továbbiakban: bírság) kell sújtani. Az örökségvédelmi bírság kiszabása nem mentesít egyéb, építésügyi eljárásban kiszabható bírság alól.

Bírsággal sújtható az, aki a jogszabály által előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget.” (Kötv. 82. § (1) (2))

A 191/2001. (X. 18.) Korm. rendelet alapján (2. § (2) bek.) A bíróság megállapítása szempontjából a Kövt. 46. § -ban meghatározott kulturális javak és a nem védett kulturális javak a IV., a nyilvántartott régészeti lelőhelyek és a kulturális örökség ideiglenes védelem alatt álló elemei az I. kategóriába tartoznak. 2. § (4) bek.) A kulturális örökségnek a Kövt. hatálybalépése előtt védetté nyilvánított elemei közül a régészeti lelőhelyek és kulturális javak e rendelet alapján mindaddig az I. kategóriába tartoznak, amíg a védettségükre vonatkozó rendelet, illetve határozat másképp nem rendelkezik.

Ezzel párhuzamosan a szabálysértési jog és a büntetőjog is védelembe részesíti a régészeti lelőhelyeket.

A régészeti lelőhelyek védelme a tulajdonos rendelkezési jogát is korlátozza. A Btk. 357. § büntetni rendeli a régészeti jelentőségű földterületeken elkövetett rongálást:

(1) Aki a tulajdonában álló, a kulturális javak körébe tartozó és védett tárgyat megrongálja, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (c) bekezdés szerinti tárgyat megsemmisíti, vagy annak helyrehozhatatlan károsodását idézi elő, öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Fokozottan védett, vagy kiemelten védett régészeti lelőhely:

A régészeti lelőhelyek a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. tv. Ezejénél fogva védelem alatt állnak, illetve miniszteri rendelettel, vagy hatósági eljárás során lettek kiemelten védetté nyilvánítva. Kiemelten védett az a régészeti lelőhely, mely kivételes tudományos jelentőséggel, nemzetközi vagy országos szempontból kiemelkedő fontossággal bír. Fokozottan védett az a régészeti lelőhely, melynek tudományos jelentősége megállapítható, és nagyobb tájegységre nézve kiemelkedő fontossággal bír.

A Kövt. 13. § (1) bekezdése értelmében a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyen nem lehet olyan tevékenységet folytatni, amely annak akár részleges állapotromlását eredményezheti. A (2) bekezdése értelmében védetté nyilvánított régészeti lelőhelyhez védőövezetet lehet kijelölni.

Régészeti érdekű terület:

Régészeti érdekű területnek számít valamennyi olyan terület, természetes vagy mesterséges üreg és a vízmedrek azon része, amelyen, illetve amelyben régészeti lelőhely előkerülése várható vagy feltételezhető. (Kötv.7. § 29.) pont) „A régészeti örökség elemei a régészeti érdekű területekről vagy a régészeti lelőhelyről csak régészeti feltárás keretében mozdíthatók el. (Kötv. 19. § (2) bek.) A fentiek alapján, ezért fokozott figyelemmel és óvatossággal kell eljárni minden földmunkával járó beruházás, területfejlesztés esetén. A beruházás megtervezése előtt, a beruházás megvalósíthatóságának érdekében a tervezett beruházás helyszínét ezért célszerű kulturális örökségvédelmi szempontból megvizsgálni.

„A régészeti örökség elemei a régészeti érdekű területekről vagy a régészeti lelőhelyről csak régészeti feltárás keretében mozgathatók el.” Ennek alapján fokozott figyelemmel és óvatossággal kell eljárni és minden tervezett földmunka előtt célszerű a Hatósággal, a Járási építésügyi és örökségvédelmi hivatallal (hatóság) egyeztetni.

Amennyiben régészeti érdekű területen földmunkák során addig ismeretlen régészeti lelőhely kerül elő, abban az esetekben a végzett tevékenységet abba kell hagyni, és a helyszín vagy lelet őrzése mellett haladéktalanul értesíteni kell a területileg illetékes önkormányzat jegyzőjét, aki a területileg illetékes múzeum (jelen esetben: Laczkó Dezső Múzeum, 8200 Veszprém, Török Ignác u. 7.) és a hatóság szakmai bevonásáról köteles gondoskodni. A bejelentési kötelezettség a felfedező, az ingatlan tulajdonosát, az építtetőt és a kivitelezőt egyaránt terheli, elmulasztása örökségvédelmi bírság kiszabását vonja maga után (Kötv. 82. § (2) bek.) A múzeum 24 órán belül írásban köteles nyilatkozni a munka folytathatóságáról, amennyiben „a múzeum nyilatkozata alapján a régészeti emlék vagy a lelet veszélyeztetése nélkül a tevékenység még részlegesen sem folytatható, a tevékenység jellege szerint illetékes hatóság köteles annak folytatását azonnali hatállyal megtiltani és legfeljebb 30 napra felfüggeszteni, és intézkedéséről a hatóságot értesíteni”. Mentő feltárás esetén a szükséges beavatkozás költségeit a feltárára jogosult intézmény (múzeum) köteles állni.

A lelet, illetve a lelőhely bejelentőjét jutalom illeti meg. A régészeti lelőhely és a lelet megtalálójának elismerését a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 55§ részletesen szabályozza. A nyilvántartásban nem szereplő régészeti lelőhelyben vagy az onnan származó leletekben okozott kár, illetve ezek megsemmisítése ugyancsak büntetendő cselekmény, a Btk. 357 § (1) és (2). pontja alapján

Kunhalmok, földvárak természetvédelmi oltalma:

68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 2§ 11. pont szerint, a tájképi jelentőségű régészeti lelőhely: olyan régészeti lelőhely, amely megjelenésével környezetének meghatározó tájképi eleme (így különösen erőd, erődítés, vár, templom maradványai, földvár, halomsír, kunhalom, a domborzatból kiemelkedő, többszörösen rétegzett tell-település).

A táji értékek kiemelt természetvédelmi oltalmáról a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény rendelkezik. 23. § (2) bekezdése szerint: a törvény erejénél fogva védelem alatt áll valamennyi forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár. Az e bekezdés alapján védett természeti területek országos jelentőségűnek [24. § (1) bekezdés] minősülnek.

A 28. § (5) bekezdése szerint: a 23. § (2) bekezdése alapján védett forrás, víznyelő, kunhalom, földvár természeti emlékek minősül, így a 28. § (1) bekezdés szerint védett természeti területnek minősül.

1. Örökségvédelmi vizsgálat:

a) – b) A település történeti leírása (a történeti település- és tájszerkezet alakulása, a történeti településmag) és a település régészeti örökségének felmérése

A Marcal partján a Hajagos-patak torkolatánál kialakult hordalékkúp északi részét elfoglaló, egyutcás falu a folyó Szergényi gázlójával szemben fekszik. A Marcal árteréből szigetszerűen kiemelkedő település, kis méretű külterületekkel rendelkezik. Ismert régészeti öröksége elenyésző, de a terület újkőkortól folyamatosan adatolható lakottságáról árulkodik.

A látszólag kis számú régészeti lelőhely ellenére, az őskor jellegzetes korszakai (neolitikum, réz-, majd bronzkor) mellett a római időszak és az Árpád-, majd középkor is jelentős nyomot hagyott a területen. A mai település minden bizonnyal az 1210-ben a Pannonhalmának adományozott Vinári birtokrész kapcsán feltűnő falu helyén fekszik. Az 1779-es püspöki látogatás jegyzőkönyve szerint az 1741-ben átépített templom, falaiban őrzi az egykori település kápolnájának maradványait (1-3. képek).

c) Értékleltár

cc)a védetté nyilvánított régészeti lelőhelyeket és a nyilvántartott régészeti lelőhelyek

A Kötv 11. § szerint: A nyilvántartott régészeti lelőhelyek e törvény erejénél fogva általános védelem alatt állnak.

Vinár község területét a nyilvántartott adatok alapján 4 régészeti lelőhely érinti. Ezek között nem szerepel kiemelten védett régészeti lelőhely.

Lelőhely azonosító	Helyszín, elnevezés	Jellege	Kora	HRSZ nyilvántartott adatok
9814	Belterület	▪ Település ▪ Templom ▪ Temető ▪ Malom	▪ Középkor, ▪ Középkor ▪ Középkor ▪ Árpád-kor	1,2,4,5,7, 024/10, 024/9, 76/1 1, 2, 024/9, 024/10 hrsz.-ú telkek régészeti lelőhelyként való feltüntetése téves adatrögzítés miatt nem indokolt
9815	Marcal-rét	▪ Telepnyom ▪ Telepnyom	▪ Őskor, rézkor, badeni kultúra ▪ Őskor, bronzkor, késő bronzkor	043/10, 043/11, 043/8, 043/9, 044, 045, 048/2, 048/4, 048/6, 050

		▪ Telepnyom	▪ Árpád-kor	Részben Mihályháza területén. Az érintett Vinári hrsz.-k: 043/10, 043/11, 043/8, 043/9, 044, 045
9816	Kis-réti-dűlő	▪ Telep ▪ Telep ▪ Telepnyom	▪ Őskor, újkőkör ▪ Római kor ▪ Középkor	013/2, 05/10, 05/11, 05/7, 05/8, 05/9, 07, 08/3, 08/4, 08/5, 08/6, 024/3, 06, 05/6
9817	Cseralja	▪ Telepnyom ▪ Temető ▪ Sír	▪ Római kor ▪ Római kor ▪ Római kor	057/5, 057/4, 057/2, 051/3

A kis méretű külterülettel rendelkező település területén található, kevés számú régészeti lelőhelyre vonatkozó adatok az 1960-as évek végén, a Magyarország Régészeti Topográfiája (MRT) program keretében kerültek rögzítésre.¹ A Cseralja régészeti lelőhely római kori (germán) temetőjének feltárását, kavicsbánya nyitás tette szükségessé 1966-67-ben.² A lelőhely állomány ezt követően, az MRT program kiegészítése, illetve a lelőhelyek 2005-ben végzett revíziója során került pontosításra. A település közigazgatási területén belül ennek ellenére két régészeti lelőhely, egymástól jelentősen elkülönülő: „dupla” kontúrral szerepel.

1. A 9814 azonosító számú, ún.: Belterület, régészeti lelőhely kettős kontúrja feltehetően téves adatrögzítésnek köszönhető. A jelenleg is álló katolikus templom középkori eredetét már az MRT 4. és az MRT kiegészítése is egyértelműsítette. Az 1, 2, 024/9, 024/10 hrsz.-ú telkeken feltüntetett lelőhely kontúrt törölni kell. Az idézett helyrajzi számok 9814 azonosító számú, ún.: Belterület régészeti lelőhelyként való nyilvántartása nem indokolt.

¹ Torma István Szerk.: Magyarország Régészeti Topográfiája 4. kötet, Pápai és Zirci Járás (Budapest, 1972) 161-262., kiegészítése: Ilon Gábor Szerk.: Pápai Múzeumi Értesítő 5. (Pápa, 1995) Régészet és természettudományok, Ilon Gábor: A Magyarország Régészeti Topográfiája 4. kötetének (hajdani pápai járás) kiegészítése 1970-1994, 133.

² Mithay Sándor: A Vinár-Cseraljai korarómai temető, in.: Ilon Gábor szerk.: Pápai Múzeumi Értesítő 2. (Pápa, 1989) 49-75.

2. **9815 azonosító számú, ún. Marcal-rét régészeti lelőhely** a Régészeti topográfiai program keretében, az 1960-as évek végén folytatott terepbejárások során kerül azonosításra, majd a 2005.-évi revízió során a lelőhelyhez kapcsolódóan, annak közelében egy újabb lelőhely körvonal került kijelölésre.

A leírás alapján „A lelőhely egy mocsaras völgyet körülölelő domboldalon helyezkedik el...a Lábzódűlő keleti részén húzódó domboldalon, északnyugat-délkeleti irányban elnyúlva. A terület északi,

völgybe eső részén sűrű akácos, bozótos terület, az abból kiemelkedő déli domboldalon helyezkedik el a 49/4 számú (az eredeti 9815. azonosító számú) régészeti lelőhely, amellyel valószínűleg összefüggésben állhat.”

Mivel a 2005. évi bejárás során a két lelőhely szakasz kapcsolata topográfiai értelemben nem volt elkülöníthető és a bejárást végzők a kettőt összefüggőnek feltételezték a kettős kontúr helyett a két, egymással szinte összeérő kontúr összevonása, egységes határvonal kialakítása javasolt. Ez a változtatás a nyilvántartott hrsz.-kat nem érinti.

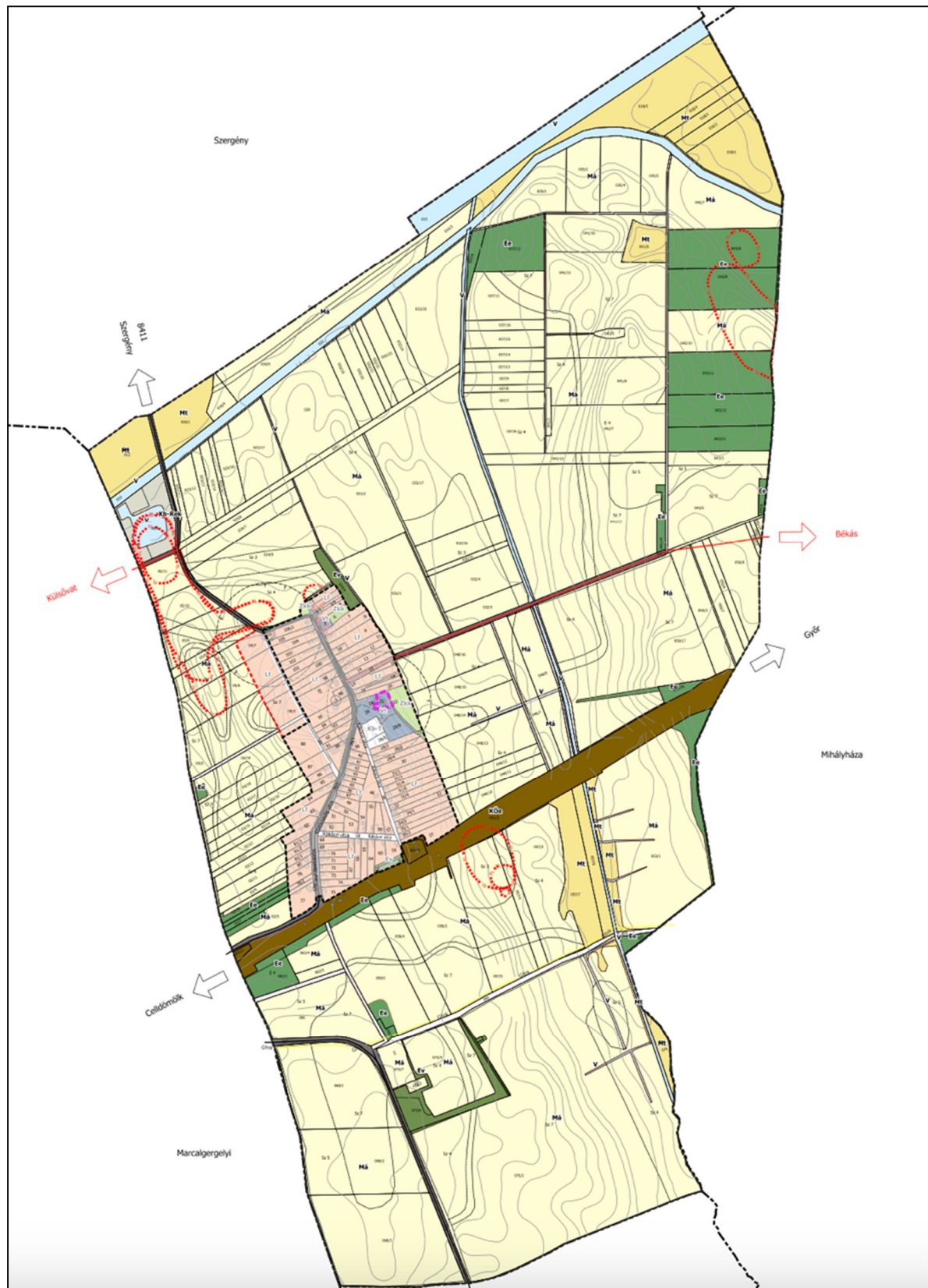
2. A rendezés során tervezett változások hatáselemzése

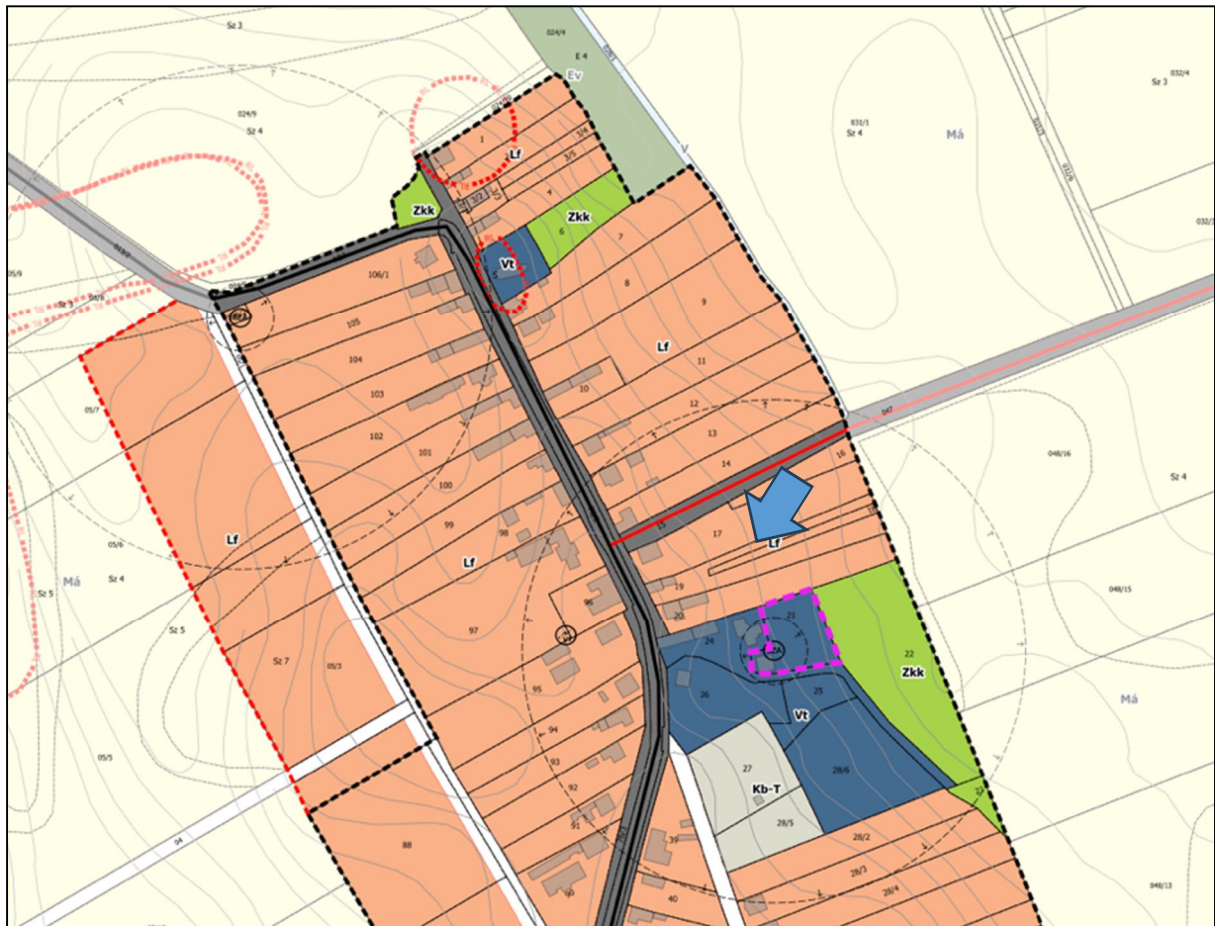
ba) Az ismert változások hatásai a régészeti örökségre

Vinár község régészeti öröksége, nagyobb részben általános mezőgazdasági hasznosítású, területen, illetve beépített területen fekszik. A település közigazgatási területén belül, a mezőgazdasági művelésből, és települési infrastruktúra fejlesztésből adódó bolygatáson túl, nem ismert nagyobb, a régészeti örökség fenntarthatóságát veszélyeztető tényező.

Az újonnan beépítésre szánt terület és az egyéb területeken belül történt átsorolások a régészeti örökség hosszútávú fenntarthatóságának figyelembe vételével, illetve alapvetően a területek valós használatának megfelelően kerültek kialakításra. A tanulmány keretében az új beépítésre szánt területnek terepbejárás alapján vizsgálatát végeztük el, ahol a rendezés befolyással van az ismert, illetve a még ismeretlen régészeti lelőhelyállomány fenntarthatóságára.

TERVEZETT VÁLTOZTATÁSOK (4-12. képek)

Új beépítésre szánt terület a település központban a 21 hrsz-ú telken (Vt).

A vizsgált terület részben beépített, részben művelés alatt álló, jelenleg kissé elhanyagot kert(?) rész. A területet magasan álló növényzet fedi, bejárására nem volt mód, régészeti adatgyűjtésre alkalmatlan.

A középkori templomtól, így az egykori faluközponttól távolabb eső terület környezetében nincs ismert, nyilvántartott régészeti lelőhely. A változtatással érintett földrészlet a 18. századi történeti térképeken már szereplő, ma is működő temető közelében fekszik. A térképeken ábrázolt települési struktúrában látszólag nem történt változás, ezért a új, eddig ismeretlen régészeti lelőhely előkerülésének kockázata alacsony (1-3. képek).

A bejárást akadályozó körülmények miatt ugyanakkor a terület vizsgálatát nem lehetett elvégezni, ezért az esetleges beépítési változtatásra való tekintettel a vizsgált ingatlanokat Régészeti Érdekű Területként kell kezelni.

Új, eddig ismeretlen régészeti lelőhelyrészletek előkerülése esetén, 2001. évi LXIV. törvény 24. § (2) alapján kell eljárni:

Ha régészeti feltárás nélkül régészeti emlék, lelet vagy annak tűnő tárgy kerül elő, a felfedező, a tevékenység felelős vezetője, az ingatlan tulajdonosa, az építtető vagy a kivitelező köteles

- a) az általa folytatott tevékenységet azonnal abbahagyni,
- b) a jegyző útján a hatóságnak azt haladéktalanul bejelenteni, amely arról haladéktalanul tájékoztatja a mentő feltárás elvégzésére jogosult intézményt, valamint
- c) a tevékenységet szüneteltetni, továbbá a helyszín és a lelet őrzéséről - a felelős őrzés szabályai szerint - a feltárássra jogosult intézmény intézkedéséig gondoskodni (továbbiakban: Új, eddig ismeretlen régészeti lelőhelyrészletek előkerülése esetén, 2001. évi LXIV. törvény 24. § (2) alapján kell eljárni)

3. Az értékvédelmi terv

a) Az értékleltárban szerepeltetett értékek megőrzését biztosító szempontok és követelmények

Vinár község közigazgatási területén belül 4 nyilvántartott régészeti lelőhelyről vannak ismereteink. Ahogy erről korábban szó esett, ezek részben beépített, részben pedig korlátozott hasznosítású általános mezőgazdasági területen helyezkednek el. A mezőgazdasági művelés alatt álló, földrészleteken, jellemzően nem ismert, a jelenlegi, alapvetően gazdálkodási tevékenységből adódó, általános kockázatoknál nagyobb, a lelőhelyek állapotát veszélyeztető kiterjedtség. A településtervezés során egyértelműen figyelembe kell venni azonban, a területet tagoló és vízrajz, egyedi, településtörténeti adottságait. A Marcal, illetve a Hajagos-patak környezetében fekvő kisebb kiemelkedések, kedvező adottságú dombhátak régészeti érintettségét akkor sem lehet kizárni, ha ott nincs ismert, nyilvántartott lelőhely. Az ilyen adottságú területrészeket régészeti érdekű területként kell kezelni. A régészeti lelőhelyek lehatárolására vonatkozó információkat, a megfigyelés változatos körülményei és a környezeti adottságok miatt legtöbbször csak tájékoztató jellegűnek lehet tekinteni. Az adatok mögött, több esetben összefüggő, nagy kiterjedésű történeti települések, települési rendszerek sejthetőek, így az ismert és közhiteles nyilvántartásban szereplő lelőhelyeken kívül újabb régészeti jelenségek, régészeti lelőhelyek, lelőhelyrészletek előkerülését nem lehet kizárni!

A régészeti és történeti források alapján középkori, a település feltehetően Árpád-kori eredetű majd a 18. században bizonyosan átépített plébániája és egykori településközpontja (9814 azonosító számú, ún.: Belterület, régészeti lelőhely) is belterületen, beépített lakóövezetében fekszik. A jelenlegi hasznosítás nem áll ellentétben a régészeti lelőhelyek hosszú távú fenntarthatóságával, ugyanakkor a település infrastrukturális fejlesztése és a lakóterületek növelése együtt jár a régészeti lelőhelyek állapotába történő folyamatos beavatkozással. Mivel a beépített területen lévő ismert, illetve ismeretlen lelőhelyrészleteket elsősorban az újabb beépítésekhez és közműfejlesztésekhez kapcsolódó talajbolygató tevékenység veszélyeztetheti,

ezek tervezésekor figyelembe kell venni a régészeti örökség érintett elemeit és törekedni kell azok fenntarthatóságának biztosítására.

Mivel a középkori plébánia környezetében szisztematikus régészeti feltárás nem történt az ennek környezetében tervezett bármilyen, jövőbeni talajbolygatással járó beavatkozás esetén számítani kell az egykori épített környezet (falak) valamint a középkori templom körüli temetőhöz tartozó temetkezések előkerülésére.

Az önkormányzati feladatok meghatározása

A régészeti lelőhelyeket érintő tervezett besorolási változtatásokhoz kapcsolódó tervezés és a földmunkával járó kivitelezés során fenti megfigyeléseket, az értékvédelmi tervben tett megállapításokat és javaslatokat figyelembe kell venni, a régészeti lelőhelyek védelme érdekében a 2001. évi LXIV. törvény, illetve a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet rendelkezései alapján kell eljárni.

Új, eddig ismeretlen régészeti lelőhely előkerülése esetén, 2001. évi LXIV. törvény 24. § (2) rendelkezései az irányadóak.

4. Nyilatkozat

Nyilatkozat a tervezett megoldásokról és kulturális örökségvédelmi hatástanulmány elkészítésre való jogosultságról

Alulírott, Dr. Belényesy Károly, régész, nyilatkozom, hogy a 68/2018. (IV. 9.) Korm. rendelet 84. § (2) bekezdésének a) pontja szerinti előírásnak megfelelően szerepelek az adott örökségvédelmi területre vonatkozó szakértői névjegyzékben, valamint a 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendeletben foglalt előírásnak megfelelően rendelkezem régész szakirányú felsőfokú végzettséggel.

Régész diploma száma: 660/99 (ELTE-BTK)

Szakértői engedély száma: 15-016

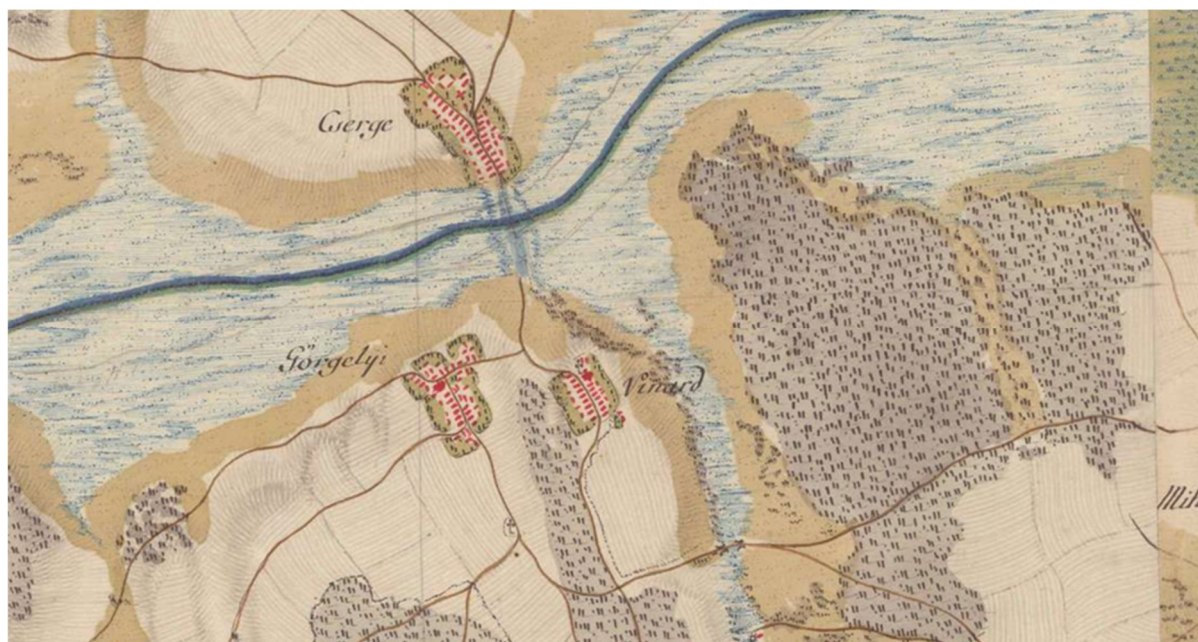
A településrendezési tervben szereplő megoldások megfelelnek az örökségvédelmi jogszabályoknak és hatósági előírásoknak.

Budapest, 2024. július 26.

Dr. Belényesy Károly

régész, örökségvédelmi szakértő

1. A Marcal gázlójának déli partján elhelyezkedő Vinár (Vinard) és környéke az Első Katonai Felmérés (1763-1787) térképlapján, forrás: Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

2. Vinár és környéke az Második Katonai Felmérés (1806-1869) térképlapján, délkeleten a mai működő temető, forrás: Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

3. Vinár település belterülete és részben középkori, késő középkori településszerkezete 1857-es kataszteri felmérésén, déleln a temető és a környezetében azonosítható épületek, forrás: Arcanum, <http://mapire.eu/hu/>

VIZSGÁLT TERÜLETEK

4. Új beépítésre szánt terület a település központban a 21 hrsz-ú telken (Vt)

5. Új beépítésre szánt terület a település központban a 21 hrsz-ú telken (Vt)

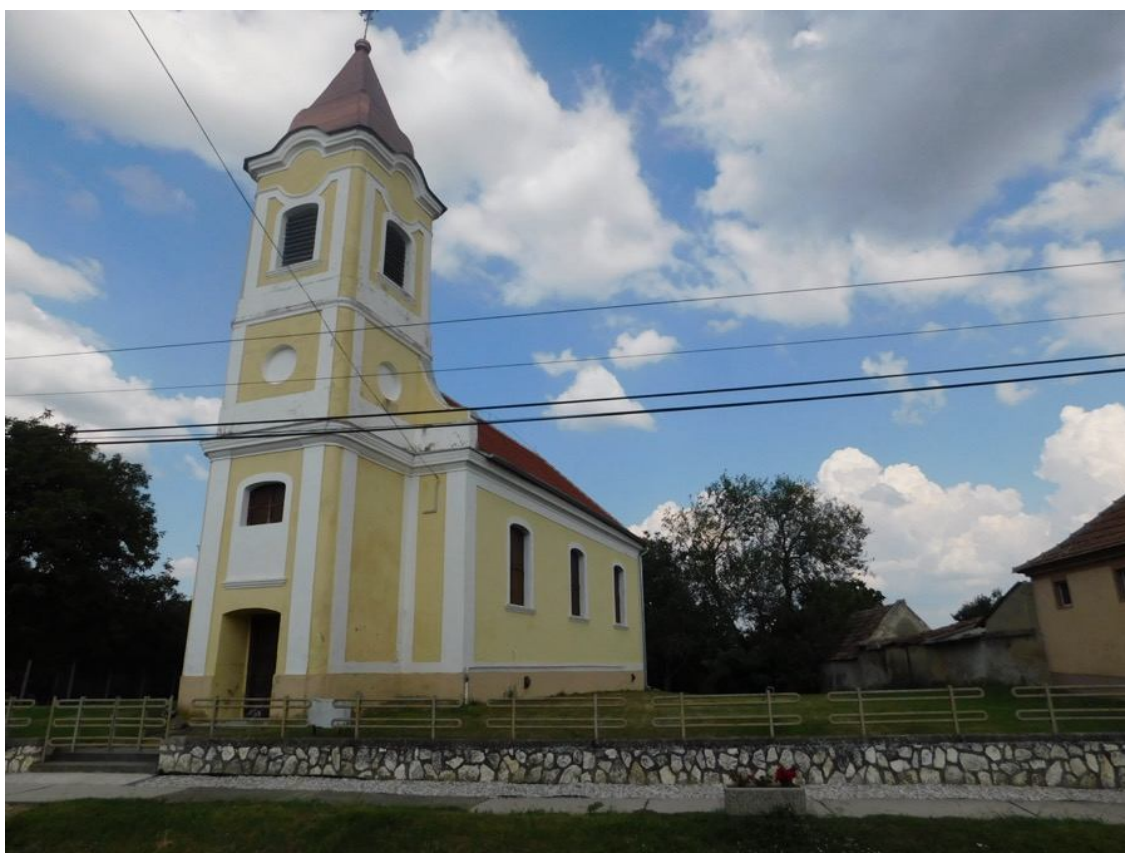
6. Új beépítésre szánt terület a település központban a 21 hrsz-ú telken (Vt)

7. Új beépítésre szánt terület a település központban a 21 hrsz-ú telken (Vt)

8. A település Árpád-kori eredetű plébánia temploma

9. A település Árpád-kori eredetű plébánia temploma

10. A település Árpád-kori eredetű plébánia temploma

11. A település Árpád-kori eredetű plébánia temploma

12. A település Árpád-kori eredetű plébánia temploma

cím	hrsz		M1.
Vinár, Köztársaság utca 67.	5		
rendeltetés	EOV Y	EOV X	
Római katolikus templom	516499	220285	
védelem (törzsszám – azonosító – bírság kategória): Védett műemlék (11316-12128-II.)			
<u>Története:</u>			
Vinári Domokos 1323-ban a Sitkeiekre hagyta Vinár falut, Kisvinár a helyi nemeseké. 1393-ban kőegyháza van Péter apostol tiszteletére szentelve. 1401-ből plébánosa nevét is ismerjük. Még a 16. században is Sitkei birtok, de 1549- ben elhagyott. Nagy István földesúr - valamikor 1720 körül - megengedte, hogy a falut "magyar telepesek üljék meg". 1725, katolikus iskola működik a faluban. Az 1758. évi canonica visitatio jegyzőkönyve szerint a templom Erzsébet meglátogatásának emlékére szentelt. A közösség építette szentéje boltozat alatt, a hajó megmaradt részét deszkázat fedi. Torony nincs, karzat, szószék fából. Van egy megáldott oltára, közepén oltárkép, jobbról balról Szt. Benedek és Nepomuki Szt. János szobrai. Szentségtartó fából. A templom mellett fa haranglábon harang. Felszerelése szinte bőségesnek mondható kegytárgyak, oltáreszközök, ruházat könyvek tekintetében egyaránt. Szabó Gergely egyházfi vezeti. Iskola-mester Horváth Mihály. Az 1773. évi országos összeírásban magyar falu, Külsővát filiája. Az 1779. évi canonica visitatio kis egyházat talál, építtette kb. 38 évvel előtte Fehérváry Pál úr, Erzsébet meglátogatásának tiszteletére, de már romosodik. Van egy 35 font súlyú harangja. Csak időnként tartanak istentiszteletet kolduló barátok. Az iskoláról megtudjuk, hogy fából épült, 1 szobája van és néhány helyisége, valójában az iskolamester háza lehetett. Az 1824. évi canonica visitatio jegyzőkönyve a templom múltjáról már csak szájhagyományként említi meg, hogy vagy Szarka Lajos, vagy Fehérváry Pál építtette 1728-ban. Biztosan lehet viszont tudni, hogy 1788-ban Horváth József birtokos és bérlője nagyobbította és helyreállította. Ugyan ebből a jegyzőkönyvből megtudhatjuk akkori állapotát, a templom kefetelt, falai erősek, szilárd anyagból rakottak, boltozata festés nélküli, de felülről letakart, zsindellyel fedett. Homlokzatán egy torony, benne 140 fontos harang I.N.R.I. felirattal. Kis karzata oszlopokon áll, 3 változatos orgona rajta. Van oltára és felszerelése, - sorolja fel részletesen a jegyzőkönyv, de renoválása és a kegytárgyak cseréje akkor volt éppen folyamatban, Marits Dávid földesúr áldozatkészségéből. Sekrestyeféléje van az "oltár hátához rejtett tárolóval". A jegyzőkönyv a hiányokat is felsorolja, mint pl. a gyóntatószék, a temetési lámpák, az énekrend táblák, az ereklye hiányát jelzi. A leltár és a hiánylista egyenlegeként megállapítja, hogy „innen bizony sok mindent elvittek”. Az 1783. 1. katonai térkép jelenlegi helyén mutatja, az országleírásban pedig: "Eine kleine, von Stein erbatute kirche" szöveg olvasható. 1838-ban bővítik a hajót és ekkor tornyot is építenek. Az 1857. évi kataszteri térkép jelenlegi kontúrjával ábrázolja "Jezus Marfia u. Jozef" felirattal. Az azóta elmúlt időszakban lényegesebb munka aligha folyhatott az épületen. Külső felújítása 1992-ben került sor, amikor az északi homlokzatról leverték a vakolatot. Mivel szakember ekkor nem látta, csak szemtanúk beszámolóí alapján tudjuk: a sekrestye és a szentély idomtalan kőből rakott, máshol téglafalak vannak.			

Az irodalmi és levéltári adatok kiértékelése után biztosra vehető, hogy a templom középkori eredetű, részben azzal a kőegyházzal azonos, melyről első adatunk 1393-ból való, de feltehetően a templom ennél korábban épült.

Minden bizonnyal, mai sekrestyéje - esetleg az egyenes csatlakozó szakaszok nélkül - az egykori templom szentélye volt. A hajóra vonatkozólag csak feltételezhető, hogy jelenlegi szentélyének magja alacsonyabb volt, s még a török idők előtt épült, ugyanakkor nagy a valószínűsége annak, hogy a mostani boltozat későbbi eredetű.

A török veszedelem után, 1720-tól kezdődően, ezt a romos templomocskát javígtatták, illetve állították helyre. 1788-ban a középső boltmezővel bővült, és a nyugati középtornyot is ekkor emelték. Jelenlegi formáját 1838. nyerte el, amikor a hajó harmadik boltmezőjét megépítették és az előző torony bontását követően, a mai tornyát is emelték. Ekkortól lett a mai sekrestye a régi szentélyből kialakítva és ekkor került a szentély a hajótérbe.

Jellege:

A község átmenő útján, a Szergény felé menő ki járatnál áll, az utca merőlegesen, keletelt tájolással. Nem védett. Középkori kőtemplom bővítésével keletkezett, késő barokk stílusjegyeket visel.

Külseje:

A bővítések, átépítések után az épület végül egységes tömeget nyert és egységes külső képet, mutat, kivéve a sekrestyéjét, melyről gyanítható középkori eredete.

Az egységes külsővel ellentétben - a sorozatos átépítések következtében - a templom belső tere és külső megjelenése, több szerkezeti és formai ellentmondást mutat. A belső tér kialakításakor az építetők - idomulni akarván a kor templomtípusához - egyhajós belső teret kívántak kialakítani, ami az átalakítások kényszere okán most az egykori szentélyt is magában foglalja. Külső tömegének aránytalansága elsősorban a bejárat (fő)homlokzaton érződik, ahol a torony - bár belmérete minimális - aránytalanul széles a kétoldalt megjelenő hajó szélességéhez képest. Az eredetileg kisméretű de többször „megnyújtott” hajó, keskenyre sikeredett a toronyhoz képest. Főhomlokzatát a templom homlokzati síkjából kiugró torony uralja. A későbarokk megszokott modorában épült. A több emeletekre osztott torony falmezőit sávok keretezik, míg sarkait ¼-es körívek tompítják.

A torony bejárat kapuja kétszárnyú, új, meglehetősen erőltetett díszítő-motívumok felhasználásával. Fölötte kosáriréses záródású ablak, melynek keretezése könyöklője és utólagos vékony parapetfala érzékelteti, hogy eredetileg itt az egész mezőt kitöltő ablak állott. A második szint magas saroklizenáit a hajóra is átfutó, profilozott, meglehetősen testes főpárkány zárja.

A harangszint négy oldala egyforma kiképzésű: saroklizenák, köríves saroktompítás, majd ezen belül keretezett mezők, ezekben a zsalus, kosáriréses harangablakok a szokásos nyíláskeretezéssel és könyöklővel. A tornyot órapárkány zárja. A párkány alsó és felső része tudatosan elkülönül, mintegy jelezve, hogy ez csak egy szokásos architektonikus elem, óra nélkül. A tornyot meglehetősen aránytalan bádogsisak zárja. A csúcson, párnatagozaton görög kereszt, középen díszítő elemekkel. A hajó déli homlokzatán a tagozatlan keretezés egyetlen mezőt képez. Rajta három, nyomott kosáriréses záródású ablak nyílik, sima keretezéssel, könyöklővel. A főpárkány és a vakolt lábazat körbefut az épületen. Az északi homlokzat tömör, ablakok nem törik át. Kontyolt tetőidom, kötőgerendás, kétállószerű, középszelemenés, rajta cserépfedés. A déli oldalon két kis álló ablakocska látható

cím	hrsz		HV 1.
Vinár, Köztársaság utca	051/15		
rendeltetés	EOV Y	EOV X	
Vasútállomás fogadó épülete			
védelem (törzsszám – azonosító – bírság kategória):			
Helyi egyedi védelem			
A múlt század végén, illetve a 20. századforduló éveiben emelték. Emeletes, összetett alaprajzú részben emeletes épület. Anyaga téglá, az épület sarkainak és nyílászáróinak kivételével vakolt, majd okker- sárgára festett. Három, egymáshoz közvetlenül csatlakozó részből áll. A középső rész emeletes, nyeregtetős, cseréppel fedett. Jobb oldalán szintén emeletes épület tetőgerincével merőlegesen csatlakozik a központi épülethez. A központi épület jobb oldalán, korabeli, kisméretű földszintes épület. Mindhárom épület-résznek önálló bejárata van, s mindhárom a vasútvonal irányából nyílik. Az ajtó és ablakkeretek körül, illetve az épület sarkainál klingerit téglá díszítés, mely jellemző az ez idő tájt tervezett és emelt vasúti épületekre.			
			

cím	hrsz		HV 2.
Vinár, Köztársaság utca 2.	77		
rendeltetés	EOV Y	EOV X	
Lakóház			
védelem (törzsszám – azonosító – bírság kategória):			
Helyi egyedi védelem			
A Pesti Jenő intéző által építtetett villaépület az 1930-as években épült, eredetileg intéző lakás volt. Homlokzata szimmetrikus, rajta öt, utcára néző ablak. Két szélső ablaka háromsávós, kétrétegű, kétharmad-egyharmad arányban osztott. Az ablakok körül stukkódísz, felül rozetta levéldísszel, íves szemöldökpárkánnyal. A középső rész enyhén kiemelkedik a homlokzathoz, ez a háromszögletű rész teszi hangsúlyossá az épületet. Középen kétrétegű, kétharmad-egyharmad arányban osztott, félkörívben záródó háromsávós ablak, melyet gazdag stukkó díszít és keretez. A homlokzathoz kiemelkedő középső rész oldalsó ablakai kétsávósak, kétrétegűek, kétharmad- egyharmad arányban osztottak, ívesen záródnak, két nyílászárnyasak. Tetőformája a kontyos tető alapformájából kiinduló változatos tetőforma. Héjazata tetőcserép. Előtte keskeny előkert. Zöldre mázolt vaskerítése kőépítésű alacsony falazatra támaszkodik.			
			

cím Vinár, Köztársaság utca 50.	hrsz 105	HV 3.
rendeltetés Lakóház	EOV Y EOV X	

védelem (törzsszám – azonosító – bírság kategória):

Helyi egyedi védelem

Téglából épült lakóház. Falazata vakolt, sárgára és vörösesbarnára festett. Alaprajzát tekintve egysoros, háromosztatú (szoba, konyha, kamra), egy központi bejárattal. A födém szerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenés. Tetőformája csapott nyeregtető, héjazata tetőcserép. Utcafrontján két ablak és egy ajtó. Oromzata téglalapítványú, háromszög alakú, közepe vörösesbarnára, szélső oldalai sárgára festettek. Kb. a torokgerenda magasságában két hosszúkás szellőzőnyílás. Közvetlenül az épülethez hozzáépítve egy téglalapítványú, négyszögletes keresztmetszetű, tetőcseréppel fedett oszlop. Az utcakép utcavonalas beépítésű. Felújításra szorul.

cím Vinár, Köztársaság utca 27.	hrsz 46		HV 4.
rendeltetés Lakóház	EOV Y	EOV X	

védelem (törzsszám – azonosító – bírság kategória):

Helyi egyedi védelem

Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, fehérre meszelt. Alaprajzát tekintve egysoros, központi bejáratú. A földémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája csapott nyeregtető, vagyis az oromsúcson kisméretű ferde felületet képeztek ki, a tető szarufaszerkezetének módosítása nélkül. Héjazata tetőcserép. Utcafrontján négy ablak. Az ablakok felett a vidékre jellemző vakolt szemöldökpárkány. Homlokzata klasszicista jellegű, keretes rendszerű, vakolatdíszes. Utcára néző homlokzata előtt előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Kerítése téglalapítású, alacsony falazatra támaszkodik, melyet keskeny, négyszögletes keresztmetszetű oszlopok tagolnak. Az utcakép sorházas beépítésű. Felújításra szorul.

cím Vinár, Köztársaság utca 25.	hrsz 47		HV 5.
rendeltetés Lakóház	EOV Y	EOV X	
védelem (törzsszám – azonosító – bírság kategória): Helyi egyedi védelem			
Feltehetően téglából épült lakóház. Falazata vakolt, törtfehérre festett. Alaprajzát tekintve egysoros, központi bejáratú. A földémszerkezet feltehetően a falra fektetett gerendákra támaszkodik. Tetőszerkezete valószínűleg szelemenes. Tetőformája csapott nyeregtető, vagyis az oromsúcson kisméretű ferde felületet képeztek ki, a tető szarufaszerkezetének módosítása nélkül. Héjazata tetőcserép, három padláslyukkal. Utcafrontján négy ablak. Ablakai kapcsolt gerébtokosak, kétrétegűek, kétharmad-egyharmad arányban vízszintesen osztottak, két, felső harmadában egy nyílószárnyasak. Homlokzata klasszicista jellegű, keretes rendszerű, vakolatdíszes. Utcára néző homlokzata előtt előkert, mely a régebbi hagyományokat őrző előkertes utcaképre utal. Ilyenkor az utcaképet nem annyira az épületek, mint inkább a kerítések, a növényzet határozza meg. Vaskapuját téглаépítésű, négyszögletes keresztmetszetű oszlopok veszik körül. Az utcakép sorházas beépítésű.			
			

2024. november